1973
ağustos
sayı: 8
5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

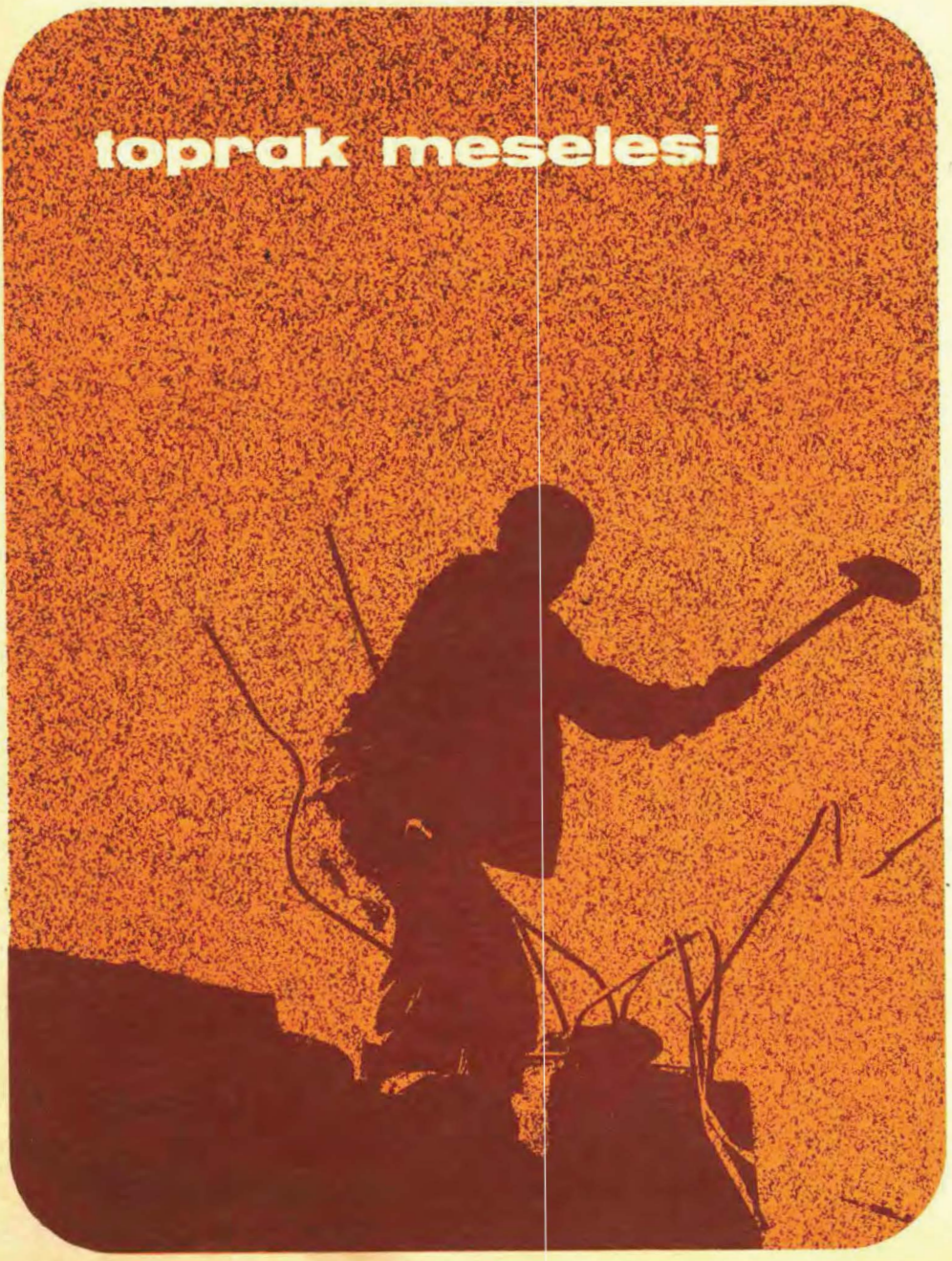

Roman

faşizmin pençesinde

YAKOVOS KAMBANELLİS

Kambanellis, cuntanın iktidarı ele geçirmesi üzerine Yunanistan'dan kaçtı. İkinci Dünya Savaşında da kaçmayı denemiş ama başaramamıştı. Taa kurtuluşa kadar faşizmin pençesinde kıvrandı durdu. Bu kitapta, elektrikli telörgüleri içinde büyük raslantılarla hayatta kalabildiği Mauthausen Nazi Toplama ve İmha Kampındaki yaşama ortamını anlatıyor. Ama asıl anlatmak istediği, ne çağdışı işkencelere uğrayan kurbanlar ne de faşizmin gözü kanlı, özgürlük, eşitlik, insanlık düşmanı kuklalarıdır. Asıl, önsözde, bazı şeyleri daha yeni kavrıyorum diyerek değindiği gerçeği, yani faşistleri iktidardan devirmekle faşizm belasından kurtulunamayacağını, faşizmin sınıfsal tabanını ortadan kaldırmadıkça yeni cellatların türeyeceğini anlatmayı amaçlamıştır. Romanda bunu, yaşanan olayların ışığında, yani pratiğin kanıtladığı kaçınılmaz bir gerçek olarak kesinleştirmektedir.

YÜCEL YAYINLARI

P.K. 401, İstanbul

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi

AĞUSTOS 1973
SAYI 8

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BİBER
Koleksiyon

Duyuru ... 2
Dost, **ENVER GÖKÇE** 3
Hayatımın ve şiirimin hesabatı
NÂZIM HİKMET 5
Burjuvazi eğleniyor, **ALİ HABİP** 11
Bir yılgı aracı olarak işkence,
TUNCER TUĞCU 18
Sefaletin edebiyatı, **SUPHİ KENAN DEMİRCİ** 21
Belki daha çok zaman, **A. KADİR** ... 28
İki gözü iki çeşme / Kağnılar, **A. KADİR** 29
Özeleştiri, **BERTOLD BRECHT** 30
Feodalizmde tarım, **ORHAN SUDA** 32
Her yerde yıkım, **NECATİ MERT** 38
Cup etti bir balık, **AHMET SAY** ... 42
N. VAPTSAROV'dan şiirler, **MEHMET ERGÜN** 52
Ve Paris niçin düşer, **MEHMET ARICAN** 58
Kısa kısa 60

Sahibi, Metin İlkin / Sorumlusu Tarık Arslan / Yönetim ve yazışma yeri: Cağaloğlu, Yerebatan Cad. 43/5, İstanbul / Kapak basımı, Evren Ofset / Bu sayı, Divan Matbaacılık tesislerinde dizilip basılmıştır / İstanbul dağıtımı: Ar Dağıtım / İzmir dağıtımı: Orhan Özşişman / Ankara dağıtımı: Göze dağıtım / Abone: yıllığı 50 liradır / Kapak düzeni: Derman Över / Son basım tarihi: 5.8.1973

çıkaranlar:
Metin İlkin
Süleyman Nebioğlu
Orhan Suda

Duyuru

YENİ ADIMLAR, Türk hikâyeciliğinin temel taşlarından ve devrimci edebiyatımızın öncülerinden Sabahattin Ali'nin anısına bir yarışma düzenlemiştir: **Sabahattin Ali Hikâye Ödülü.** Birinciye 1000.—, ikinciye 500.— lira ödül verilecektir.

Seçici Kurul

BEKİR YILDIZ
LEYLA ERBİL
İRFAN YALÇIN
METİN İLKİN
ORHAN SUDA

Sabahattin Ali Hikâye Ödülü'ne

a) Dileyen herkes, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış **bir tek hikâye** ile katılabilir.

b) Katılma süresi 1 Kasım 1973'de sona erer. Bu tarihten sonra gönderilen hikâyeler yarışmaya katılamaz.

c) Gönderilecek hikâyelerde **müstear ad** kullanılamaz.

d) Hikâyelerin çift aralıkla daktiloda yazılmış olması ve **beş nüsha** gönderilmesi şarttır. Zarfların sol üst köşesine **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Ödülü** diye yazılmalıdır. Hikâyeler uzun ya da kısa olabilir.

e) Seçici kurul, gönderilecek hikâyeleri 15 Aralık 1973 tarihine kadar incelemiş olacaktır.

f) Oylama sonunda birinciliği ve ikinciliği kazanan hikâyeler Yeni Adımlar'ın **1973 YILLIĞI**'nda yayımlanacak ve kazananların ödülleri kendilerine verilecektir.

Yazışma adresi:

Yeni Adımlar, Yerebatan Cad. 43/5, Cağaloğlu - İstanbul.

YENİ ADIMLAR

ENVER GÖKÇE

dost

Ben berceste mısraı buldum
Hey ömrümce söylerim!
Gözden, gezden. arpacıktan olsun
Hey ömrümce şöylerim!
Bizsiz Ilgaz'ın çam ormanları güzel değildir.
Hayda günlerim hayda!
Sırtını düşmana verdikçe
Murat dağları güzel değildir,
Dost dost ille kavga!
Biz olmasak gökyüzü, biz olmasak üzüm,
Biz olmasak kömür göz, üzüm göz, elâ göz;
Biz olmasak göz ile kaş, öpücük, nar içi dudak;
Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday, ayın onbeşi;
Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi,
Yani bizsiz
Anne dizi, kardeş dizi, yâr dizi güzel değildir...
Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınlım, İzmirlim
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan, Kemah'tan!
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden arpacıktan!
Adana'nın pamuğu dokumada;
Diyarbakır, Afyon, Kütahya fabrikada
Ümit işkencede mahzun
Emek işkencede mahzun
Tenim, ayaklarım üryan
Ekmek işkencede mahzun.

Söyle türküler yadigârı kardeş
Söyle ağrılar yadigârı kardeş!
Neden alınterleri
Nimetler, haklar haram oldu sana

Gel günlerim gel de dol!
Gel Aydınlım, İzmirlim,
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan Kemah'tan!
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!
Sana selâm olsun
Canım Türkiye, memleketimiz!
Çalışan insanlarıyla ümmî
Çalışan insanlarıyla garip,
Irgadı, esnafı, madencisi, iptidaî aletleri,
Kadınları, erkekleri, hapishaneleri;
Başı boş suları, dumanlı vadileri, yoz topraklarıyla,
İşsizleri, realist şairleri, mücahitleri,
Sokak şarkıcısı, keten helvacısı, akşam haberleri satanlarıyla memleketim!

Sana selâm olsun
Sana selâm olsun
Sürgünler, mahkûmlar, hastalar!
Alacağın olsun
Seni İstanbul seni
Seni Bursa, Çankırı, Malatya,
Sizlere selâm olsun üniversiteler!
Sizlere selâm olsun
Hürriyeti yazan eller, dizen eller!
Sizlere selâm olsun makineler
Entertipler, rotatifler, bobinler!
Bu gülünç, aşağılık, namussuz şeyler dışında,
Sana selâm olsun
Zincirin, zulmün kâr etmediği,
Kırbacın kâr etmediği büyük tahammül!

Gel günlerim gel de dol!
Gel Aydınlım, İzmirlim,
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan Kemah'tan!
Düşmanlar selâm ister
Gözden, gezden, arpacıktan!

(Gün, 15. 7. 1946)

hayatımın ve şiirimin hesabatı

Bir kaç gündür kafamın içinde bir soru kımıldanıp duruyor. 60 yıllık ömrümün 40 şu kadar yılında şiir yazdım durup dinlenmeden. Evimde, sokakta, hapiste, trende, uçakta. Bu şiirlerin içinde ne kadarı, insanları barış için savaşa, emperyalist savaşlara karşı savaşa, milli bağımsızlık için savaşa çağırdı. Kırk şu kadar yıllık şairliğimi masamın üstüne koydum. Elimde kalabilen şiirleri okuyorum. Okurlarımın önünde hesap vermek istiyorum. Yüzümün akıyla çıkabilir miyim bu hesabın içinden şair olarak? Şiirleri okudum ve şöyle bir basit istatistik sonucuna vardım: Elimde kalan şiirlerimin yüzde yirmibeşinde, insanlığın en büyük davalarından ikisini, birbirine sıkısıkıya bağlı iki davayı ele almışım: emperyalist harplere karşı savaş ve milli bağımsızlık savaşı. Bu şiirlerimin tümünü oldukları gibi tekrar etmem imkânsız. Bir kaçıyla hesabımı vereceğim.

1925'de Moskova'da, üniversitede okuyorum. Sömürgeciliğe karşı, milli bağımsızlık uğrundaki savaş, bir imkânsız hayal olmaktan çıkmış, bir gerçek olmuştur. Ben **«Bir Hintlinin ağzından»** şiirimi yazmışım

Şarktan geliyorum
Şarkın isyanını
haykıraraktan geliyorum
Şimale akan rüzgârlarla aştım
Asyanın yollarını
ulaştım
sana...
Haydi uzat kollarını
beni kucaklasana
Ey gönülde onu
görünmek arzusunu
Bir sıla hasreti gibi derinlediğim
Ey kıvrımları
kalbi saran türkülerini
Annemin sesi gibi dinlediğim
Ey Asya güneşleri gibi kırmızı
Sıcak bayrakları
sıtmalı rüyama giren

Kahramanlarının adı
kan içinde şaha kalkan
Yılları
Yâda getiren
Ey
beni bir ihtilâl gibi
feryada getiren diyar.
Gözümde bir pul etmez artık
Ne yar ne yar
Şimale akan rüzgârlarla
aşmışım
Asyanın yollarını
ulaşmışım sana
Haydi uzat kollarını
beni kucaklasına

Aynı yıl Türkiyeme dönüyorum. Kara terör kasıp kavuruyor ortalığı benim orada. Emperyalizm yine ve her zamanki gibi insanlığın bu korkunç baş belâsı. emperyalizmin duvarını yıkmak gerek. Ben **«O Duvar»** şiirini yazıyorum.

O duvarın bir ucu:
tahta sapanla sarı Çin'de
Öbür ucu:
Çelikleri elektrikli Newyork'un içinde
Her bankada hisse senetleri var
onun
O duvar
O duvar
Lordlar kamarasından Lord Gürzo'nun
noktaları imparator armalı bir nutku gibi geçiyor
Eyfel'in tepesinden avlarını seçiyor
ve dayanarak Hindenburg'un altın çivili heykeline
topluyor Berlin sokaklarını eline
O duvarın taşlarına sürterek dilini
kara gömlekli Mussolini
bekliyor nöbet
İtalya'nın çizmesi
yüzüyor kanda
O duvar
İkinci bir Balkan gibi yükseliyor Balkanda

Yıl 1927. Sırtıma yüklenen 15 yıl piyade ağır hapis cezasıyla Sovyetler Birliğine dönüyorum. Sovyetler Birliğine karşı alttan alta harp hazırlıyor emperyalistler. Bakû'ya gidiyorum. İlk sosyalist devletin kanı olan bu şehirle tanışıyorum. «..... .....**doğru»** şiirimi yazıyorum.

.....

Bereketli bir rahmet gibi besleyesin
Demir dağlara tırmanan azmimizin
Yeşil filizli sarmaşıklarını
İsteriz ki
uzak Sibirya köylerinin ışıklarını
Karlı gecelerde
kızıl laleler gibi yaksın kanınla
İsteriz ki
gençlik iksiri gibi aksın kanın
150 milyonun damarında

İkinci dünya savaşı, yıl 1941. Üç yıldır hapisteyim. Bursa'da hücremde, halkımın milli bağımsızlık uğruna yapmış olduğu kutsal savaşın destanını yazıyorum.

Saat üç buçuk.
Kılavuz ayvalı hattı üzerinde
manga mevziindedir.
İzmirli Ali onbaşı
Karanlıkta göz yordamıyla
Belki bir daha hiç görmeyecekmiş gibi
baktı manga efradına birer birer
Sağdan birinci nefer sarışındı.
İkincisi esmer.
Üçüncüsü kekemeydi.
fakat yoktu bölükte üstüne şarkı söyliyen
Dördüncüsünün mutlak bulamaç istiyordu canı
Beşinci
vuracaktı amcasını vuranı
teskere alıp Urfa'ya gittiği akşam
Altıncı
İnanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam
Memlekette toprağını ve tek öküzünü
Bir ihtiyar muhacir karısına bıraktığı için
ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete kalktığı için
Ona Deli Erzurumlu derdiler.
Yedincisi Mehmet oğlu Osmandı.
Çanakkale'de, İnönü'de, Sakarya'da yaralandı
Ve gözünü kırpmadan
Daha bir hayli yara alabilir
Ve dimdik ayakta kalabilir

Sekizinci İbrahim
Korkmayacaktı bu kadar
Bembeyaz dişleri böyle takırdayıp
böyle birbirine vurmasalar
Ve İzmirli Ali onbaşı biliyordu ki
Tavşan korktuğu için kaçrnaz
Kaçtığı için korkar

İkinci dünya savaşı zaferle sona ermiş. Hapisteyim. Geçmiş kanlı ve kara günleri düşünüyorum. Biliyorum tetikte olmak gerek. Emperyalistler gene benim Memetçikleri kalp metelik gibi harcamak istiyor. Ben **(23 sentlik asker»** şiirimi yazıyorum

Yalnız bir mesele var Mister Dallıs
herhalde bunu sizden gizlediler.
Size tanesini 23 sente sattıkları asker
mevcuttu üniformanızı giymeden önce de
mevcuttu otomatiksiz filan
mevcuttu sadece insan olarak
mevcuttu
tuhafınıza gidecek
mevcuttu
hem de çoktan mı çoktan
daha sizin devletin adı blle konmadan
Mevcuttu Işiyle gücüyle uğraşıyordu
mesela Mister Dallıs
Yeller eserken yerinde sizin Newyork'un
Kurşun kubbeler kurdu o
gökkubbe gibi yüksek -
haşmetli derin

Elinde Bursa bahçeleri gibi nakışlandı ipek
Halı dokur gibi yonttu mermeri
Ve nehirlerin bir kıyısından öbür kıyısına
Ebem kuşağı gibi attı kırk gözlü köprüleri
Dahası var Mister Dallıs
sizin dilde anlamı pek te belli değilken henüz
zulüm gibi
hürriyet gibi
kardeşlik gibi sözlerin
dövüştü zulme karşı o
ve istiklâl ve hürriyet uğruna
ve milletleri kardeş sofrasına davet ederek
ve yarin yanağından gayri heryerde
herşeyde

hep beraber
diyebilmek için
yürüdü peşince Bedreddin'in

Hapisten çıktım. Yıl 950. Belki bir çocuğum gelecek dünyaya. Babalık zanaatının ne kadar zor bir zanaat haline geldiğini ilk defa anlıyorum.

Yavrum
kız olursa tepeden tırnağa anasına benzesin istiyorum
Oğlan olursa boyu posu bana
Kız olursa ela ela baksın
Oğlan olursa maviş maviş
Yavrum
Kız olsun oğlan olsun, kaç yaşında olursa olsun
Yavrum düşmesin istiyorum hapislere
Güzelden haklıdan barıştan yana diye
Fakat malûm
Kızım yahut oğlum
Getikirse suların ışıması
Dövüşeceksin ve hattâ
Yani haylice müşkül bir zanaatmış bizde bugün
Babalık zanaatı da.

Yıl 955. Dört yıldır Moskova'dayım. Aklımda kaldığına göre katıldığım barış kurultaylarından birinin toplantı salonunda ,atom bombasına karşı dört küçük şiir yazdım. Bunlardan birisi **«Ölü Kızcağız»**

Bugüne kadar dolaşıyor dünyayı
Övünüyor gibi mi geliyor ne
Değil
Dolaşan o küçücük Japon kızcağızı da
İnsanları atom harbine karşı savaşa çağırıyorsa
Çağırabiliyorsa
Ve insanlar onun incecik sesine kulak kabartıyorsa
O bu kuvvetini
Hiroşima'da bir kâğıt parçası gibi
Yanıp kül olmak pahasına kazandı.
Kapıları çalan benim
Kapıları birer birer
Gözünüze görünemem
Göze görünmez ölüler
Hiroşima'da öleli
Oluyor bir on yıl kadar
Yedi yaşında bir kızım
Büyümez ölü çocuklar
Saçlarım tutuştu önce
Gözlerim yandı kavruldu

Bir avuç kül oluverdim
Külüm havaya savruldu.
Benim sizden kendim için
Hiç bir şey istediğim yok
Şeker bile yiyemez ki
Kâğıt gibi yanan çocuk.
Çalıyorum kapınızı
Teyze amca bir imza ver
Çocuklar öldürülmesin
Şeker de yiyebilsinler

Sene 1963 Tanganika'ya gidiyorum. Memleketimin üstünden geçiyorum. On üç seneden beri memleketimi ilk defa görüyorum. 8000 metre yukarıda Anadolumun üstündeyim. 8000 metre derinde bulutlar altında, toprağımda kara kış. Köylerin çoktan kesiktir yolu. Her biri karlı çöllerle bir başınadır. Bulguru aşı yağsız, tezek dumanında göz gözü görmez. Bebeler ölür bitlenmeye bile vakit bulmadan. Ve ben uçarım 8000 metre yukarıda bulutların üstünde.

Bilmiyorum, vatanımın insanları başta olmak üzere, bütün insanlığa vermek istediğim hesabı verebildim mi? Sonra bütün bu hesap bir çeşit... övünmek olmadı mı? Yeryüzünde benden çok değerli şairler, barış, hürriyet ve milli bağımsızlık için, şair olarak yaptıkları savaşın hesabını elbette çok daha parlak verebilir. Sayın ve sevgili okuyucularım. Bir kaç örnekle önünüze çıktım, beni en büyük insanlık davasının ikisinde biraz olsun ödevini yapmış bir yurttaş şair sayarsanız bahtiyar olacağım.

ALİ HABİP

burjuvazi eğleniyor

Burjuvazi eğleniyor. Burjuvazi, İstanbul Sanat Festivali adıyla, kanın, mapusluğun, zulmün, gurbetliğin, yoksulluğun, işkencenin, katliamın, acının, sömürünün üzerine, uzun, geniş bir sofra kurmuş, bu sofrayı Giselle, Rampal, Donkişot, Paul Taylor gibi mezelerle donatmış eğleniyor. Sanki, İzmir İktisat Kongresinden bu yana elli yıllık kendi gelişimini kutluyor. «Yüksek sanat taâmı» nın peşinde, habire eğleniyor.

«Ben Eczacıbaşı fabrikasında çalışıyorum. Geçenlerde arkadaşlarla (700 işçi) direnişe geçtik. Çünkü işveren bizim sendikanın temsilcilerini işten çıkardı. Ne suçları var arkadaşların. Gittiler, bizim hakkımızı aradılar, akort sistemine karşı çıktılar. Akort sistemini bilmiyorsunuz değil mi? Bakın anlatayım: Diyelim ki ben, misâl yâni, bir saatte beş parça iş yapıyorum. İşverenin adamları gelip bunu tesbit ediyorlar. Ve «Sen bir saatte yaptığın beş parça işe karşılık 10 lira alacaksın. Bir saatte altı parça iş yaparsan 10 lira 50 kuruş alırsın, dört parça iş yaparsan hiç para alamazsın» diyorlar. İyi, çalışıyoruz biz de. Aradan zaman geçiyor. Bakıyorlar ki biz her zaman bir saatte altı parça iş yapıyoruz. gene geliyorlar, gene diyorlar ki «Sen bir saatte altı parça iş yaparsan gene 10 lira alacaksın, yedi parça iş yaparsan 10 lira elli kuruş alacaksın, beş parça iş yaparsan hiç para almayacaksın» Anladınız mı? İş arttı, para aynen kaldı. Belâ bir şey. İşte biz buna karşı çıktık diye patron arkadaşlarımızı işten çıkardı, isteklerimizi de kabul etmiyor.»

İstanbul Festivali yöneticilerinden Nejat Eczacıbaşı, festivalin açış konuşmasında. «Bu Uluslararası festivalde yer alacak kuruluşlarımız, Cumhuriyet devrinde her yaratılan eser gibi, Atatürk'ün eseridir.» demiştir.

Türk — İş kongresinde Mustafa Orhor adlı bir sendikacı. «Acaba 12 Mart muhtırası işçiler için mi verildi. Bakıyoruz, haklarımız yavaş yavaş elimizden alınıyor» dedi.

Evet, İstanbul Festivali başlayalı bir hafta oldu. Her akşam salonlar

doluyor, festival komitesinden tutun da, trafik polisine ya da itfaiyecisine kadar herkes başarmak için çabalıyor.

Burjuvazi eğleniyor.

Beş çocuğu olduğu için ev verilmeyen bir Türk işçisi, evi olmadığı için Almanya'dan sınır dışı ediliyor.

Bülent Tarcan'ın keman konçertosu çalınıyor, «Fatih» oynuyor, Paul Taylor dans ediyor....

Talat Turhan ifadesinde, «Kontr gerillaya götürülenler, kendisini albay diye tanıtan, aslında albaylıkla ilgisi olmayan bir kişi tarafından tehdit edilmekte, sanıklara öldürülme korkusu iletilmektedir» dedi.

Galina ve Andre, Giselle'i oynayacaklar. Bu iki bale yıldızını seyretmek kaçırılmaz bir fırsat olacak!

Burjuvazi eğleniyor.

Yargıtay başsavcılığı altı kişinin daha idamını istedi.

Londra Festival Bale topluluğu İngiliz Konsolosluğunun bahçesinde yapılacak bir resepsiyon sırasında Türk gazeteci ve sanat yazarlarına tanıtılacaktır.

Sıkıyönetim Petrol-iş grevine izin vermedi.

Programı kapsayan ünlü Fransız bestecisi Hector Berlioz'un «Fantastik Senfonisi» ni çalacak olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının yeni yorumlara ulaşmasını bekliyoruz.

Burjuvazi eğleniyor.

Ordu Yardımlaşma Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı Fikret Elbizim, «Kuruluş dönemini tamamlamış olan on iştirakimizin biri hariç hepsi, 1972 yılı bilânçolarımızı önemli sayılacak kârlarla kapatmışlardır» demiştir.

Münir Nurettin'in coşkulu konseri. Topkapı Sarayında, ıhlamur ağaçlarının arasında, sanatçı yaşantısının en coşkulu konserini vermiştir. Sonuç gözyaşları ile karışık alkış ve yine alkış.

Plânlarını Amerikalı mühendislerin yaptığı, Keban Barajının yanlış yere kurulduğu anlaşıldı. Bu yüzden milyonlarca liralık zarar var.

Amerikan Paul Taylor Dans Topluluğunun festivale katılışı onuruna, Amerikan Başkonsolosu, Mr. Hovard Mace ve eşinin düzenlediği kokteyl partisi çok samimi ve renkli bir hava içinde geçti.

Burjuvazi eğleniyor.

Demirel, «4 yılda Anayasa'nın 60 maddesini değiştirdik. Türkiye'ye yeni bir Türkiye kattık» dedi.

Giselle balesini hayranlıkla izliyoruz.

AP'ye giren eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Hakkı Ketenoğlu «Memleketimin havasında acı yeller esiyor. AP'nin tüzüğüne inandım. İnayet Allahtan, yardım sizden» dedi.

İstanbul Festivalini yakından izleyenler, Mardigal Korosunun, kulaklarda olduğu kadar, gözlerdeki etkisini unutamayacaklardır.

Mardin'de su vesikaya bağlandı. Mardinliler ölülerini yıkayacak su bulamıyorlar. Mardin'de 91, Gaziantep'te 96, Urfa'da 123, köy şahsa, aileye ya da bir sülâleye aittir. Mardin'de kan dâvası yüzünden 13 yaşında bir çocuk, 4 yaşındaki bebeyi öldürdü. Mardin'in Kızıltepe ilçesinde toprak meselesi yüzünden çıkan kan dâvası çatışması sonunda 12 kişi öldürüldü.

Cumhurbaşkanı Korutürk. «Memleketin Güneydoğu bölgesinde tertip etmiş olduğumuz gezi bugün tamamlanmış olmaktadır. Bu gezi sonunda Türk milletinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak hususundaki azmini görmekten, bu imkânlara sahip olduğunu müşahade etmekten büyük bir mutluluk içindeyim» dedi.

İstanbul Festivali sırasında, Topkapı Sarayında Mozart'ın ünlü «Saraydan Kız Kaçırma» operası oynanacak. Bu eseri seyretmek için Viyana'dan özel olarak kalkacak uçak, yüzlerce Avusturyalıyı yalnız bu temsil için İstanbul'a getirecek.

Burjuvazi eğleniyor.

Kör olduğu için emekliye sevkedilen Hasan Akbenliler adlı işçi «Bir yıldır emeklilik maaşımın bağlanmasını bekliyorum. Ya maaşımı verin ya da intihar edeceğim» dedi.

Güçlü ve etkili bir müziği vardı «Köroğlu» nun. Adnan Saygun önceki çalışmalarına göre bu kez Türk halk müziği motiflerini, iyi müzik dinleyicisini rahatsız etmeyecek şekilde düzenlemiş.

Osman gönderdiği mektupta «Senin anlayacağın 2 senelik ceza bitti. 7,5 seneliklerden ilki başlıyor. İkincisi de volda olduğuna göre artık görüşme affa kaldı. Yoksa Temmuz basında sizlere bir sürpriz yapacaktım, kısa bir süre için olsa da. Evet, isimiz affa kaldı. Af nerde? Öküz aldı. Öküz nerde? Dağa kaçtı. Dağ nerde? Yandı bitti kül oldu, diye bağlanır hikâye. Bizimki öyle bağlanmasın diyelim, ne denir...»

Bu konuda otorite olan şef Marin Konstantin'in yönetimindeki koro, o di lasso, mia cara, la la la adlı parçaları söyleyecek.

Genel af mecliste reddedildi.

Rampal'ın flüt resitali bu akşam,

Özel sektör vergi cezalarının affını istedi.

Feraiczade Mehmet Şakir Efendinin İlk Göz Ağrısı Harbiye Tiyatrosunda.

Burjuvazi eğleniyor.

İzmir Sıkıyönetim Komutanıyken «Sayın Muhbir» ve «Vur emri verilmiştir» gibi bildiriler yayınlayan Cemal Süer emekli olduktan sonra AP'den adaylığını koyuyor.

Orkestra şefi Kazimierz harikalar yarattı.

1,5 milyon işçi Almanya'da çalışmak istiyor.

Kent oyuncuları Antigon'u Arkeoloji Müzesinde oynayacak.

Rejime karşı işlenen suçlar için devlet güvenlik mahkemeleri kuruluyor.

Eserde nasıl bir orkestra kullandınız? Vurma çalgıları ve zengin ikili orkestra.

Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanı Sezai Dıblan, Naim Talû hükümetinin kendileri için bir garanti olduğunu söyledi.

Modern bale özgürlüktür. Önce hareket ve düşünce özgürlüğü.

Nahit Töre idama mahkûm oldu.

Bülent Tarcan'ın, dünya prömiyeri yapılan konçertosunu dinlemek bize nasip oldu diye seviniyorduk.

Burjuvazi eğleniyor.

Yabancı şirketler geçen yıla kıyasla, ülkelerine bir buçuk misli daha fazla kâr götürdüler.

Jean Perisson orkestrayı yönetiyor, Rampal çalıyor, Londra Balesi oynuyor unutulmaz geçeler yaşıyordık.

Sıkıyönetim Komutanlığı Liman taşıma işçileri sendikasının grevine izin vermedi.

De Jong'un yanı sıra seyirciyi büyüleyenler, tüm sempatiyi üzerinde toplayan Daniel willi idi.

Ekmeğe zam.

Fatih'i oynayan çocuğu gördün mü burnu nefisti.

3·5 milyon işsiz var.

İstanbul Festivali 12 milyona mal oluyor.

İzmir'de de vesika ile pirinç dağıtılıyor.

Klâsik balenin tüm kalıplarını bu festivalde yıkacağız.

İşverenler işçi ücretlerini çok görüyorlar,

Değişik dekorlu sahneler... dolu dolu salonlar...

Dünyada en ağır cezayı alan fikir suçlusu Türkiye'de. Süleyman Ege'nin 30 yıl hapis, 16 yıl sürgün cezası kesinleşti.

Bu oyuncularla, böyle disiplinle Türk balesi dünyanın her yerinde kendini gösterebilir.

Polis istediği zaman üniversiteye girecek.

Flüt konçertosunun sevimliliğine diyecek yok.

Burjuvazi eğleniyor.

Hasan Can henüz yayımlanmamış olan «Parça Parça» adlı şiirinin bir yerinde şöyle diyor:

Bu uzaklardan ürüyen zağarlar ki şehirdir.
Üleşemiyorlar zaar gecenin zifiri kemiğini
Ama inliyor yine uykusunda Mahir
Ve hep böyle demeç verircesine sayıklayan Şerifoğlu
«O Allahlığını bilsin» diyor «ben kulluğumu.»
Velhasıl-kelâm
Bu her gece bağırıp çağıran, ağlayan, gülen, konuşan,

isyan eden, yalvaran, küfreden, diş gıcırdatan,
adem babalar arasında.
Bu damsız damda
Bu Havvasız havada
«Saf şair» olamıyor adam
Sökmüyor sırf şiirsel yorum
Hâni:
«Ben artık şarkı dinlemek değil, şarkı söylemek istiyorum»
diyor ya Nazım
Ben de artık şiir düzmek değil, şiiri düzmek istiyorum.»

Festival gösterileri sırasında sanatın o kendine has büyüsünü, saf sanatı yaşıyoruz.

Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı katıldığı yat yarışlarında ikinci oldu.

Amerikalı besteci Lukas Foss festivalde çalınmak üzere «Şenlik» adlı bir parça bestelemiştir.

Uludağ'a çıkan eski bir yol var. Yüzlerce köylü, kamyonları, traktörleri, at arabaları çilekle dolu olarak yolun ağzına toplanmışlar. Öte yanda bir kaç görevli, köylülere yola girmenin yasak olduğunu, ralli denilen otomobil yarışı bitinceye kadar giremeyeceklerini söylüyorlar. Saat sabahın dördü. Güneş yavaş yavaş çileğe vuruyor. Ortalığı bir kırmızı renk ve çilek kokusu bürümüş. «Kardeşim» diyor bir köylü! «Bizim ekmeğimiz bunda. Bu yarış öğleden önce bitmez. Aha bu gördüğün köylüler de çileği iki saate kadar hale götürmezlerse yandılar. Toptan yandık. Çilek dediğin yarına kalmaz. Öte yoldan dolanalım da Bursa'ya gidelim dersek saatler geçer. Şimdi alıcı bekliyordur çileği. Etmeyin eylemeyin. Bugün satılmazsa bu çilek dökülür, çürür. Sahi böyle. En azından iki yüz bin liralık mal vardı burada. Etmeyin eylemeyin.» Bütün köylüler bağrışıyorlar. Görevliler «olmaz» diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Bu ara ralli arabaları da büyük bir hızla, garip sesler çıkararak, köylülerle alay eder gibi yoldan geçmeye başlıyorlar.

Bu bestenin dünyada ilk çalınışını izlemek herhâlde ilginç bir olay

Beş yüz lira karşılığında adam öldürmeyi kabul edip katil olan 12 yaşındaki Mehmet Demirel olaydan sonra «önce tabancayı öptüm, sonra da iki el ateş ettim.» dedi.

Festival biletleri 100 — 75 liradan satılıyor.

Bağımsız Milletvekili M.A. Aybar Başbakan'a, verdiği soru önergesinde «Kaypaklı adındaki şahsın sorgu sırasında yapılan işkenceden öldüğü doğru mudur? Ölüm tarihi nedir?» diye sorular yöneltmiştir.

Ah şekerim oratoryodaki o ne ses, o ne ses...

Burjuvazi eğleniyor.

Urfa Milletvekili Necati Aksoy sözlerine şöyle devam etti: Sayın arkadaşlarım. Size 30 Nisan 1973 günü Akçakale ilçemizde sayın ba-

kanların da katıldığı bir toplantıda geçen hazin bir tabloyu arzedeyim: Akçakaleli bir vatandaş «Açım, 14 nüfusum var. Bu akşam evimde yivecek ekmeğim yok» diyerek hepimizi ağlattı. Bölgemizde binlerce insan açtır.

Festival sürüyor unutulmayacak anlar yaşamaya devam ediyor İstanbullular.

88 Fransız bilim adamının bildirisi şöyle bitiyor: Geri kalmış ülkelerde açlık «kader» değildir. Açlığı doğuranlar, Batılı güçler, çok uluslu şirketler, egemen sınıflar ve onların iktidarıdır... Fakat eğer köylüler, hayvan yetiştiriciler, işçiler ve şehirlerdeki işsizler, bir gün hınçlarını kaderden değil de, kendilerini açlığa, sefalete, umutsuzluğa, düşürenlerden almaya karar verirlerse açlıklarının sonu gelecektir.»

Burjuvazi eğleniyor.

Ah bir de birinci keman Vladimir Arramov'un iskemlesi gıcırdamasaydı...

12 Mart'tan sonra dünyanın çeşitli ülkelerinde işçiler en büyük grevleri yaparken, direnisleri sürdürürken, Türkiye İşçi sınıfı susuşunun doruğuna çıkmıştır. 1971 ve 1972 de Erim ve Melen hükümetinin hemen her grevi ertelediği dikkati çekmiştir. 12 Mart'tan önceki 1970 yılında grev sayısı 56 iken, 1972 de 14'e düşmüştür. Son iki yılda işçilerin 112 grevine karşılık, işverenler 4792 lokavt kararı almışlardır.

Festivali düzenleyenler arasında Eczacıbaşı'ndan başka hangi fabrikatörler var?

Çumra'nın Akören köyünden Raziye İpil kocasının kendisini yüzüstü bırakarak Almanya'ya çalışmaya gitmesi üzerine intihar etmiştir.

Senfoni Orkestrasının yaptığı aşama tüm dinleyicilerin övgüsünü kazandı.

Sanık Abdullah Doğan Kontur gerillada İsâ gibi çarmıha gerildiğini söylemiş, işkencenin delili olarak ileri sürdüğü deri parçalarını delil olarak mahkemeye vermiş ve deriler dosyaya konmuştur.

Ava İrini Kilisesinde konser var.

Adana'daki mahkemede sanıklar, kendilerine elektrik tatbik edildiğini, kaburga kemiklerinin kırıldığını söylediler.

Festivalde tarihi kayıklar da sergileniyor.

Burjuvazi eğleniyor.

Bir sanık mahkemeye işkence sırasında kırılan dişini delil olarak verdi.

Bizlere, ülkemizde bilinmeyen bestecileri dinlemek olanağını yarattılar.

Milletvekili Ferda Güley sözlerine şöyle devam etmiştir: Babalar biliyorum oğlunun sağlıklı ellerinden aldığı iki gün önce yazılmış bir mektup üzerine, kolunda giyecek ve yiyecek çıkını, gittiği cezaevinde göreceği ve kucaklayacağını umduğu oğlu yerine kendisine bu oğulun

bir gün evvel intihar ettiği haberi verilmiştir. Ve baba alıp memleketine gittiği evlât naşının kurşunlarla delik deşik olduğunu görmüştür. Aylar sonra hakim önüne çıkarılan bir üniversiteli genç kız ise hakime «buraya bir kız olarak girdim, şimdi huzurunuzda aynı durumda bulunmuyorum» demiştir.

Kent oyuncuları «İnsan denen Garip Hayvan» ı oynuyor.

12 Mart'tan sonra işsiz kalan toplum polisi bünyesinde en çok suç işlenen bir kuruluş haline geldi.

Burjuvazi eğleniyor.

Adnan Saygun «Köroğlu, Bolu Dağlarında yaşamış, Bolu halkı içinden çıkmış, konusu itibarıyla zulüm altında inlemiş insanların mücadelesini dile getiren, adaletsizliğe isyan eden bir semboldür» dedi.

Bolu Lisesi öğrencileri için, sosyal bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek suçundan ötürü, Sıkıyönetim Mahkemesinde 15 yıl hapis cezası istenmektedir.

Köroğlu Operasının sonunda, yüzlerce kişilik koro, Köroğlu türküsündeki «YİNE DE HEY HEY» sözlerini defalarca söylediler.

BİR GÜN

Kan, mapusluk, gurbetlik, yoksulluk, işkence, katliam, acı, sömürü, gecekondulardan, fabrikalardan köylerden sızacak, taşacak, yayılacak, kendini yok etmek için, yeni bir hayat kurmak için mücadele edecek, ve o zaman...

BURJUVAZİ EĞLENEMEYECEK.

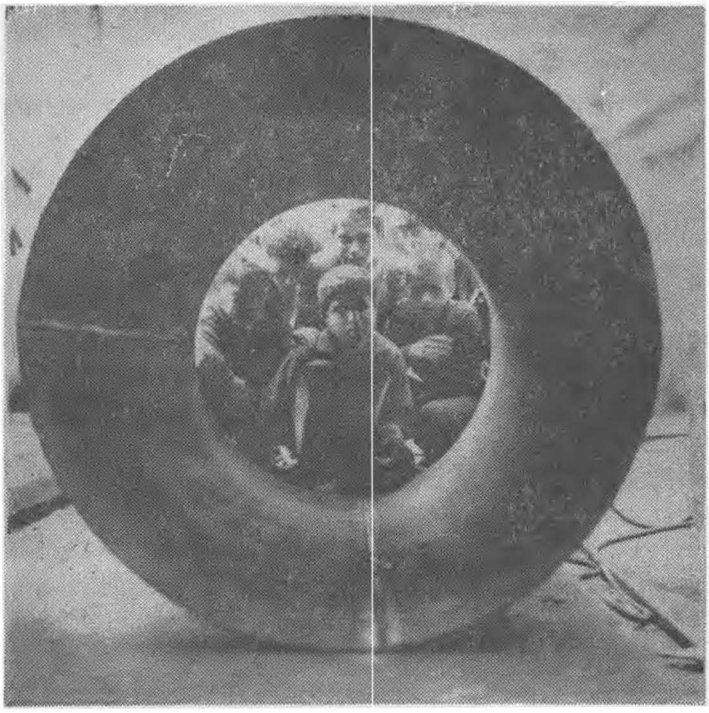

TUNCER TUĞCU

bir yılgı aracı olarak işkence

Sömürü temeli üzerine kurulu toplumlarda, bireyleri tek tek yabancılaştırmaya yönelik bir eğitim, işkencenin o toplumda, halkın yararı için uygulanan bir bilgi toplama aracı olarak kabül edilmesini sağlamıştır. Bir toplum işkenceyi kendi çıkarlarının korunması için bazı kötü niyetli kimselere uygulanan bir bilgi toplama aracı olarak kabullendi mi artık o toplumda herşey mümkündür. Çağımızda, egemen sınıfların ve onunla çıkar birliği içinde olan bazı güçlerin kurduğu ve değişik adlar altında çalışan, illegal örgütlerin yaygın biçimde uyguladıkları işkencenin gerçek amacının ve bu gerçek amacın saklanmasının nedenlerinin sömürüye karşı olanlarca yeni baştan saptanması gerekmektedir.

Tarihte, ruh hastalarının uygulamaları gibi ender rastlanır olaylar bir yana bırakılırsa, işkence zaman zaman, özellikle savaş sırasında bir bilgi toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ekonomik çıkarlar yüzünden savaşa itilen toplumlarda savaşın gereği olarak yalnızca bilgi toplama amacına yönelik işkence, o toplum için mümkün, sayısız insanlıkdışı şeylerden yalnızca bir tanesidir. Ama bir toplum, topyekûn bir savaşa itilmemişse ve o toplumun bir kesimine devletin güçlerini ele geçirmiş bir azınlık tarafından, bütün yasalara ve yasal kuruluşlara rağmen, yaygın bir biçimde sistematik olarak işkence uygulanıyorsa; ve bir azınlığın tutsağı durumuna getirilmiş olan toplum kendi aydınına, üniversite gençliğine, bilinçli işçisine uygulanan işkenceyi yalnızca kendisinin korunması için bir bilgi toplama aracı olarak kabul ediyorsa, hiçbir tepki göstermiyorsa; işte o zaman işkence, her yurtseverin üzerinde durması gereken en temel sorunlardan biri olur.

Geçmişte işkencenin en yaygın uygulandığı dönem orta çağın son yüzyıllarıdır. Bu dönem Engizisyon Mahkemelerinin kurulduğu ve bütün Avrupa'nın büyük bir insan mezbahasına çevrildiği dönemdir. Kiliseyle çıkar birliği içerisinde olan aristokrasi tarihin akışını durdurmak için umutsuzca bir çabaya girişmişti. Harekete geçirdiği silâhlı güçlerin ve olağanüstü mahkemelerin uyguladığı işkencelerin yarattığı yılgının ardına sığınarak egemenliğini sürdürebileceğine inandırmıştı kendini. Engizisyon kendisine hedef olarak özellikle

aydınları seçmişti. Eğer aydınlar susturulabilir yok edilebilirse aristokrasinin ve kilisenin egemenliği sürecek sanılıyordu. Aristokrasi yıllar boyu gerçek düşmanına değil onun üst yapı kurumlarına saldırdı durdu, sonra da silinip gitti. Onun elinden iktidarı alacak olan gerçek düşman tarihin kendisine yüklediği devrimci görevi yerine getiren bir sınıftı, burjuvazi idi. İşkencecilerin saldırdıkları ise kökleri burjuva sınıfında olan burjuva sınıfının beslediği yeşerttiği, birisinin yok edildiği yerden yeni fidanların süreceği burjuva aydınları idi. Engizisyon kıralın güzel kızı ile evlenebilmek için yedi başlı ejderle savaşmak zorunda kalan masal kahramanı şövalyelerin acıklı sonundan kendini kurtaramazdı. Eski bir masala göre, kıralın güzel kızını alabilmek için yedi başlı ejderin öldürülmesi gerekmektedir. Ama bu işe kalkışanların bilmedikleri birşey vardır; yedi başlı ejderin kesilen her başının yerine daha azgın yedi yeni baş çıkmakta ve bu işe atılan talihsiz şövalyeyi bu yeni başlardan biri mutlaka yutmaktadır.

İktidarı eline geçiren burjuvazi daha sonraki yüzyıllarda aynı nedenlerle işkenceyi daha yaygın ve daha barbarca uyguladı. Burjuvazi de işkenceyi, feodaller gibi, toplumu hayali, büyük tehlikelerden korumak için bazı kötü niyetli kimselere karşı yalnızca bilgi toplamak için uyguladığını ileri sürdü. Birinciler oyunu daha açık oynadılar. Herşey halkın gözleri önünde geçti. Aydınların ve gençlerin karınlarını deşerken, kemiklerini kırarken, canlı canlı yakarken halka dolaylı olarak şöyle sesleniyorlardı: İşte bizim dünya görüşümüze, moralimize, iktidarımıza karşı olanların sonu. Bizden korkun, yılın ve sizi içine itelediğimiz insanlık dışı koşulları mutluluğunuz olarak kaderiniz olarak kabul edin!.

Feodaller, işkenceyi bilinçli olarak halkı zorla topladıkları açık meydanlarda yapmak zorunda idiler. Çünkü yaygın işkencenin gerçek amacı, artık bir azınlık durumuna düşmüş olan iktidardakilerin egemenliklerini uzatabilmek için toplumu bir korkaklar ve yılmışlar yığını haline getirebilmektir.

Engin bir tecrübeye sahip olan ve teknolojinin bütün olanaklarından yararlanabilen burjuvazi ise açık meydanlara ihtiyaç duymadı. Açık meydanlarda insanları falakaya yatırmak, tırnaklarını çekmek onun kendi moraline de aykırı düşüyordu. Herşey bir Bizans kaypaklığı içerisinde sessiz ve derinden yapılmalıydı. Çünkü günümüz dünyası artık feodallerin egemen oldukları dünya değildi. Ama gene de içinde azınlık durumuna düştükleri toplum, işkencenin yaygın bir biçimde görülmedik bir barbarlıkla uygulandığını bilmeliydi ki en kısa süre içerisinde toplum bir korkaklar ve yılmışlar yığını haline dönüştürülebilsin.

İşkence, burjuvazinin iktidara getirdiği Hitler ve Mussolini'den bu yana en yaygın ve barbar biçimiyle günümüzde uygulanmaktadır. İşkencenin yaygın bir biçimde uygulandığı alanları haritada işaretlediğimiz zaman, işkencenin amacını belirliyen sınıfsal savaş kendiliğinden açığa çıkmaktadır. İşkence bu gün Doğu Akdeniz'de, Orta Doğu'da, Güney ve Orta Afrikada, Güney Asya'da görülmedik bir şiddetle uygulanmaktadır. Bu alanlar ve buralarda yaşayan

halklar işkence için dünya burjuvazisi tarafından bilinçli olarak seçilmişlerdir. Çünkü Birleşik Amerika, Avrupa ve İsrail'de üslenmiş olan uluslararası kapitalizmin can damarlarını oluşturmaktadır bu ülkeler ve bu ülkelerin halkları. Uluslararası kapitalizmin ihtiyacı olan ucuz emek gücü, yer altı, yer üstü enerji ve maden kaynakları, yeni pazarlar buralarda toplanmaktadır. Uluslarrası burjuvazi buralarda bir ölüm kalım savaşı vermektedir; hayatta kalabilmek için bu ülkelerin halklarını bir korkaklar ve yılmışlar yığını haline dönüştürmek istemektedir; bu korkmuş ve yılmış yığınlardan oluşmuş bir koruyucu kuşağın ardında iktidarını sürdürmek istemektedir. Bu bölge halkları tarafından kazanılmış her ulusal kurtuluş savaşı uluslararası kapitalizm için koparılmış bir can damarı niteliğindedir. İşte bunun için geri kalmış ülkelerin halklarına yıllardan beri sistematik olarak uluslararası burjuvazi tarafından işkence uygulanmaktadır.

Biz Türk Aydınları yıllardan beri Vietnam'da, İran'da, Yunanistan'da uygulanan yaygın işkenceye gereği gibi karşı çıkmadığımız, halkımızı hazırlamadığımız için, bugün halkımızın susması, tepki göstermemesi karşısında şaşkınız. Bugün hepimiz korkuyoruz. Çünkü ölümü kanıksadık, doğal bir şey kabul ettik, ama işkenceyi insanın tabiatı gereği hep yadsımak zorundayız. Ona bir türlü alışamıyoruz, ürküyoruz; bir gün iyi düzenlenmiş bir kazaya kurban gitmekten, kışkırtılmış yığınlar tarafından linç edilmekten, falakaya yatırılmaktan, elektrik verilmesinden, dişlerimizin tırnaklarımızın sökülmesinden korkuyoruz. Biliyoruz bizde «erken öten horozun başını keserler» diye bir lâf vardır. Ama unutmamak gerekir ki horoz öttükten sonra onun başını kesecek olanlarla beraber uyanması gerekenler de uyanmış olacaklardır.

SUPHİ KENAN DEMİRCİ

sefaletin edebiyatı

Yeğenim Celâlettin Çalık'a

I

Her olgu çelişkiler yumağıdır. Bu çelişkilerin bir kısmı olgunun mezarını kazarken, diğer bir kısmı ise onun daha değişik bir nitelikte, yeniden hayata dönmesini sağlamaya çalışır. Bu anlamda sürekli varoluş ve yokoluşlar, maddî şeylerin olduğu kadar, manevî şeylerin de temel özelliğidir. Bu nedenledir ki evrende, değişimden başka **mutlak** olan bir şey yoktur. Ve herhangi bir şey, bu durdurulması imkânsız olan sürekli değişimin (ki varlıkların varoluş şartıdır bu) içerisinde ele alındığında kavranabilir ancak. Şeylere metafizik metodla sokulanlar onlardaki sürekli değişimi göremezler. Onların ezelden beri, ilk bakışta gördükleri gibi olduklarını ve ebediyete kadar aynı nitelikte kalacaklarını düşünürler. Bunun doğal sonucu olarak da evrenin **değişebilir** bir nitelikte olduğu inkâr edilir; insan, değiştirilmesinin imkânsız olduğu düşünülen dünyaya uymak zorunda kalan bir varlık durumuna düşürülür. Birey olarak insanla, onu çevreleyen dış dünya arasında uçveren çatışmaların gerçek sebebi kavranamaz. kavranamadığı ölçüde de bu çatışma, çözürnlenmesi imkânsız bir boğuntu olarak görülür. Bu tavrın kültür-sanat plânındaki yansıması hepimizce malûm. Değertanımazlık, bunaltı, kaçış... v.s. gibi olgular ön plâna çıkartılır. Bilginin maddî bir işlevinin olamayacağı savunulur. Yığınlar yılgınlığa, eylemsizliğe itelenir. Oysa şeylere diyalektik metodla bakıldığında, onların anlık durumunun, sürekli gelişimin bir halkası ;aşılması, geçilmesi gerekli olan bir evresi olduğu görülür. Her şeyin sürekli bir oluş-yokoluş içerisinde bulunduğu, hiç bir şeyin mutlak ve tam olmadığı farkedilir. Herhangi bir süreç sonucu ortaya çıkan herhangi bir şeyin, değişmez bir doğma gibi, tek bir örnek ve hiç bir gelişimin son ve kesin gelişim olamayacağı, ancak daha mükemmele, daha doğruya yönelik bir evrimin olabileceği anlaşılır. Bu nedenledir ki, ancak diyalektik metotla düşünen kişiler, hayatın gerçek özünü ve şeyleri harekete geçiren itici gücün ne olduğunu saptayabilirler.

Düşüncenin maddî bir güç haline gelip, hayatın değiştirilmesine; yığınların bir ileri tarih aşamasına ulaşmasına katkıda bulunabileceğini kabullendikten sonra, bütün sanatsal faaliyetler gibi edebiyatın amacının da yığınlara dünyanın değişebilir olduğu, hatta değiştirilmesi gerektiği bilincini aşılamaktır sonucuna varmak zor olmasa gerek. Bu da, edebiyatta diyalektik metodu eylem kılavuzu yapmakla mümkün olabilir ancak. Çünkü bir sanatçı, gözlediği ya da içinde yaşadığı gerçekliği dillendirirken, onun sürekli gelişimin bir evresi olduğunu ve hangi yönde bir evrim geçirdiğini bildiği takdirde yığınları geleceğe yöneltecek ürünler yaratablir. Bu olgu sanatçının bilinçli bir biçimde sanatsal faaliyette bulunmasını, sezgi gücüyle edindiği verileri sağlam bir perspektiften yansıtmasını zorunlu kılar. Günümüz şartları içerisinde salt duyarlık ve sezgi gücü yeterli değildir ilerici bir sanatçı olmak için. Çağın gerçekliğini ve içerisinde yaşanılan toplumun hangi tarih aşamasında olduğunu da bilmek gerekiyor. Buna bağlı olarak, ilerici bir sanat oluşturabilmek için de neyin nereden geldiğini, nereye doğru gitmekte olduğunu, bu gidişin hızlandırılabilmesi için öncelikle çözümlenmesi gereken çelişkinin hangisi olduğunu ve bu çelişkiyi çözümlevecek yığınların hangi sınıf ve tabakalar olduğunu saptamak gerekiyor. Edebiyatın halk dalkavukluğunun batağında debelenmekten kurtulması, ilerici-devrimci bir nitelik kazanması, ancak bu şekilde mümkün olacaktır.

Gelgelelim günümüz Türk edebiyatında, halkdalkavukluğunun batağından sıyrılmış çok az sanatçı var. Her fırsatta, diyalektiği sanatsal eylemlerine kılavuz yaptıklarını öne sürenler, gerçekliği, özüne aykırı bir biçimde, gelişim sürecinden soyutlayarak ele almakta ve durum saptaması yapmakla yetinmektedirler. Sözgelimi sanatçının biri çıkıp, yoksul bir hayat sürdüren insanların içerisinde bulundukları imkânsızlıkları sergilemekte ve bunun adına devrimci edebiyat denmektedir. Gerçi bu tür eserleri okuyunca, anlatılan insanların içerisinde bulundukları güç şartları görmüyor değiliz. Ne var ki bu, bir insanın ayna da kendi yüzünü görmesi gibi bir şey oluyor. Anlatılanları okuyunca, içinde yaşadığımız ve çoğu kez de kanıksadığımız şeylerle yüz yüze geldiğimiz için pek bir şey hissetmiyoruz. Çok çok da, yüzümüzdeki yarayı-bereyi aynada gördüğümüzde duyduğumuz üzüntüye benzer bir üzüntü duyuyoruz. Sözün kısası, bu tür girişimlerle sergilenen olaylar etkilemiyor bizi. Anlatılan insanlardan hiçbirinin kişiliğinde benliğimiz erisin istemiyoruz. Gerçekliği saptayıcı bir nitelikte olmasına rağmen, insanı daha iyi bir dünyaya iteleyecek orkestrasyondan yoksun olan eserlerin, sömürülen yığınlar arasında ilgi bulmamasının temel nedeni de bu olsa gerek. Aynı zamanda, Kerime Nadir'in eserlerinin en çok sömürülen yığınlar tarafından tüketilmesini de bununla açıklayabiliriz. Aslında sanatı insan için vazgeçilmez kılan da budur. Fischer'in deyimiyle «... kendini aşmak istiyor insan. **Tüm** insan olmak istiyor. Ayrı bir birey olmakla yetinmiyor; bireysel yaşamının kopmuşluğundan kurtulmaya, bireyciliğinin bütün sınırlılığı ile onu yoksun bıraktığı, ama onun gene de sezip özlediği, bir doluluğa, daha doğru, **daha anlamlı** bir dünyaya geçmeye çabalıyor.» (**Sanatın Gerekliliği**, s.6.) Gerçekliği olduğu gibi saptayan, içerisinde bulundukları sefaleti yığınlara, ay-

nanın ışığı yansıtması gibi yansıtan eserlerin ilerici-devrimci bir nitelikten yoksun olması, popülizmin batağında boğulması bundandır. Çünkü, yığınları hayatı daha anlamlı kılmaya **iteleyecek** orkestrasyonları yoktur bu tür eserlerin.

İlerici-devrimci bir edebiyat için önemli olan, kişilerin içerisinde bulunduğu sefaleti yansıtmak değil, onların bu sefaletten nasıl kurtulacaklarını işaretlemektr. Hattâ daha da ileri gidilerek, yığınlarda varolan ama onların farkında olmadıkları ve sefaletin duvarlarını aşmalarını sağlayacak gizli güçlerini ortaya çıkarmak, ya da ortaya çıkmasına katkıda bulunmak gerekir. Bu nedenledir ki **sefaletin edebiyatı**, hiç bir zaman için ilerici-devrimci bir edebiyat olamaz. Bu anlayışı besleyen dünyagörüşü ise, ne kadar cilâlanırsa cilâlansın, felsefî idealizmden kaynaklanır.

II

Tahir Abacı, Hasan Hüseyin'in **Oğlak**'ı üstüne yazdığı yazıda «yoksul bir yaşantıdan gelmiş olmayı devrimci bir yaşantıdan gelmiş olma» sanmanın yanlışlığını belirtirken, farkında olmadan önemli bir saptamada bulunmuştu: Bir zamanlar sürdürülmüş olan yoksul bir yaşantının rantını yiyerek devrimci bir duyarlığa ulaşmak imkânsızdır. Çünkü devrimci bir sanatçı olmak, devrimci bir yaşama biçimine de sahip olmayı gerekli kılar. Ve işçi sınıfından gelmiş olmak, bir yazara organik olarak kendi sınıfına bağlı olmak konusunda hiç bir garanti sağlayamaz. Gerçek böyleyken, yanlış bir kanı, işçi sınıfından gelme bir sanatçının onun öz oğlu olduğu kanısı, yıllar yılı etkisini sürdürür durur edebiyatımızda. Hattâ bir ozanımız «İşçi sınıfından gelme bir sanatçı, işçi sınıfının öz oğludur, damadı değil.» demekte bir sakınca görmemiştir. Oysa bu sanatçıların ortaya koydukları eserlere göz gezdirdiğimizde ,onların, değil öz oğlu, işçi sınıfının damadı bile olamadıklarını görüyoruz. Nedenini, niçinini araştırdığımızda karşımıza devrimciliğin o temel şartının, düşünce-yaşama biçimi birliğinin yokluğu dikiliyor. Duygusallıktan ırak bir biçimde soruna yaklaşıldığında görülür ki, bu tür sanatçıların bilinçaltlarında sürdürdükleri yoksul yaşantının izleri bulunmakla birlikte, bilinçlerinin oluşumunu belirleyen psikolojik ortam bu yaşama biçimi ile taban tabana zıt bir düzlemde yer alır. İdeolojileriyle, duyarlıklarını belirleyen psikolojik atmosfer arasındaki zıtlık, ortaya koydukları eserlere de damgasını vurur. Onları nitelikçe belirler. Bu nedenledir ki, yoksul kesim yaşamından gelmiş sanatçıların çoğu, son çözümlemede birer **sınıf değiştirmiş** aydın oldukları için, işçi sınıfı duyarlığını değil, küçükburjuva duyarlığının sözcülüğünü yaparlar.

Sanat eserinin oluşumunda sanatçının sürdürdüğü yaşama biçiminin birinci dereceden etken olduğu nasıl bir gerçekse, bir dönem sürdürülmüş olan yaşama biçiminin devrimci duyarlığı besleyemeyeceği de öyle bir gerçektir. Çünkü sürekli olarak değişen hayatı, küçük burjuvazinin maddî hayat şartlarının oluşturduğu psikolojik atmosfer içerisinde yaşayarak algılamak imkânsızdır. Bir grev ya da toprak işgali anını yaşamamış olan bir sanatçının, işgalci ya da grev-

ci bir işçinin psikolojik gerçekliğini yansıtması imkânsızdır. On anları yaşamış olan kişileri dizinin dibine oturtup, olayları onlara anlattırarak kâğıda aktarsa da, bu işin üstesinden gelemez yine. Bu nedenledir ki, yaşama kavgası içerisinde olan insanları sınıf açısından anlatsa bile, kolayına devrimci bir duyarlığa ulaşamaz bir sanatçı. Ulaşamadığı sürece de, etkileyici olması imkânsızlaşır. Çünkü etkileyici olmanın yolu içtenlikten geçer. İçtenlik ise, ideoloji ile duyarlık arasındaki birlik ve bütünlüğün sağlanmasıyla kazanılabilir ancak. Bu açıdan çekinmeden diyebilirim ki, orta tabakanın duyarlığını yansıtan bir sanatçı, yoksul köylü ile işçinin duyarlığını yansıtan sanatçıdan daha etkileyici ve içtendir. Çünkü orta tabaka insanının duyarlığının sözcülüğünü yapan bir sanatçının yaşantısıyla duyarlığı tam bir uyum halindedir. Oysa, işçinin ya da yoksul köylünün duyarlığını yansıtmaya çalışan **kimi** sanatçılar için böyle bir şey sözkonusu değildir. Onların ideolojileriyle duyarlıkları arasında bir uyumsuzluk vardır ve bu uyumsuzluk ortaya kıyacakları eserlerin öz-biçim bütünlüğünü bozar. Onları samimiyetsizliğe iteler. Bu olgu, bizi şu sonuca götürebilir kolaylıkla: Zaman toplumsal koşulları değiştirirken, değer ölçülerini de değişikliğe uğratır. Bu nedenledir ki. 30 yıl önce yazılmış ve devrimci bir karaktere sahip olan ürünler, bugünün şartları açısından popülist bir karaktere bile ulaşamazlar. Çünkü 30 yıl öncesinin Türkiye'sinde yasama ve yürütme yetkileri tek elde toplanmıştı. Hükümetin tasarruflarını denetleyecek özerk sosyal kurumlar yoktu. Hepsinden önemlisi de, sınıfsal çelişkiler derinleşmemişti ve ezilen sınıf ve tabakalar siyasal iktidar alternatifi olmak için gerekli maddî ve manevî şartlardan yoksundu. Bu nedenle de edebiyat siyasal konularla toplumsal konular arasında mekik dokuyor, ama bir türlü toplumsal konulara yüzünü döndüremiyordu. Sosyoloji ve felsefe gibi edebiyata yardımcı olan bilimlerin azgelişmişliği de buna eklenince, dönemin panoraması tamamlanmış olur: Sanatçı, metaryali üstünde düşünme imkânından geniş ölçüde yoksundu. Dönemin şartları, yapılması gereken en doğru şeyi **«demokrasi için dövüş»** biçiminde belirliyordu. Sözgelimi **Enver Gökçe**, şiirlerinden birinde güncelin sınırları içerisinde kalarak, ama güncelin tutsağı olmadan şunları söylüyordu:

Dumdum kurşunuyla vursalar da
Her zaman böyle döğüşeceğiz:
Gırtlak gırtlağa, diş dişe, tank tanka,
Demokrasi için.
Eşitlik ve hürriyet uğruna

Benzer duruma 1940'ın bütün toplumcu gerçekçilerinde rastlıyoruz. Hemen hepsi, faşizmin hiçlemiş olduğu **insan sevgisi, umut** ve **geleceğe güven** gibi soyut (ama evrensel) değerlere sarılmışlar; onları birer silâh haline getirmişlerdir. Dönemin ölçülerine göre düşünüldüğünde, ortaya koydukları ürünler ilerici-devrimci bir niteliğe sahipti. Duyarlık ve bilinç ile her ikisini belirleyen maddî hayat arasındaki gerekli **uyum** pek önemli değildi. (Ama bu uyum çoğunda vardı.) Ne ki, buna bakıp da, aynı işin günümüzde de yapılmasıyla ilerici-dev-

rimci edebiyatçı olunabileceğini sanmak, kelimenin tam anlamıyla **zavallılık** olur. Çünkü 1973 Türkiye'sinde şartlar çok daha değişiktir. İkinci Dünya Savaşı'nın kâbuslu yıllarından, 1950 - 1960 Demokrat Parti faşizminden ve 1960 sonrası dönemin pratiğinden arta kalmış tecrübelerle dağarcığımız hayli zenginleşmiş bir durumla. Artık güncellik ayaklarına yatıp, bilinç-duyarlık bütünlüğüne yan çizerek parsayı toplamaya imkân yok. 1940 döneminin toplumcu gerçekçileri güncel olanın acısını çekerek, devrimci şiirimizin yüzakı olma niteliğine ulaşmışlardır. Bu gerçeği dikkate almadan, siyasal konularla uğraşarak ya da diyalektiği hayat vasıtasıyla doğrulamaya çalışarak devrimci bir şiir kurabileceklerini sanıyorlarsa aldanıyorlar. Çünkü «yaşanılan günlerin» yani «güncelin» edebiyatı, ancak acısı çekilerek yapılabilir. Şu ya da bu olaydan etkilenip bu etkileri kâğıda aktarmakla değil.

Gerçek böyleyken, devrimci sanatçı olmanın devrimci bir duyarlığa sahip olmayı gerektirmediğini, devrimci bilince sahip olmanın bu iş için yeterli olduğunu ileri sürüp, orta tabaka aydınlarının da devrimci bir sanat oluşturabileceklerini önerenler çıktı. Bu kişilerin ürünlerine göz attığımızda, onların diyalektiği bir metod olarak benimseyip hayatı yorumlamak yerine, hayatı diyalektiğin temel yasalarını doğrulamakta bir araç olarak kullandıklarını görüyoruz. Bu da onları **evrimlerle yetinmeye**, giderek bir çeşit **kaderciliğe bağlanmaya** iteliyor. Bütün bunlar da gösteriyor ki, devrimci sanatın oluşumu için gerekli olan **«yığınlardaki birikimi kavramak»**, ne bir dönem sürdürülmüş olan yaşama biçiminin rantıyla geçinmek suretiyle gerçekleştirilebilir, ne de o yığınların duyarlığını ikinci plâna iteleyerek. Her iki halde de varılacak yer aynıdır: Sefaletin edebiyatını yapmak...

III

Az önce de belirttiğim gibi, devrimci bir sanatın oluşumu için gerekli olan «yığınlardaki birikimi kavramak», bir dönem sürdürülmüş olan hayattan edinilmiş izlenimlerle yetinmekle sağlanamaz. Olayları dıştan gözleyen kişi onlardan etkilenebilir. Duyduklarını şu ya da bu artistik kalıp içerisinde dışlaştırabilir de. Ama dünyanın değiştirilebilirliğini, değiştirilmesi gerektiğini yığınlara aşılayamaz hiç bir zaman için. Bu yüzden de ilerici-devrimci bir niteliği olamaz ortaya koyduklarının. Çok çok kendi duygularının **tercümanı** olabilirler ancak. Örnek olarak **Adnan Özyalçıner**'in **«Grev Bildirisi»** adlı hikâyesi ile **Metin İlkin**'in **«Nöbet»** adlı hikâyesini ele alalım. Bu hikâyelerden birincisinde, dağıtılan bir grev bildirisi etrafında bir orta tabaka insanının hissettikleri. ikincisinde ise grev nöbetçisi iken kaçırılıp dövülen iki işçinin iç dünyaları anlatılıyor. İlk hikâye, bir orta tabaka aydını tarafından yapılmış duygusal bir durum saptaması olarak alınabilir ama devrimci hikâyeye bir örnek olamaz asla. Çünkü hikâye yazarı, grev psikolojisine yabancı bir kişi. Yığınları greve iteleyen gerçekleri biliyor, ama bilgisini olgularla bütünleştiremediği için, hiç bir işe yaramıyor bu. Hikâye boyu, bir orta tabaka insanına yaraşır biçimde, eleştiriye kaçmadan iş-

çiler yüceltiliyor. «Kendileri gibi başka **işçi kardeşlerinin** de aldatılmasına göz yumamazlardı.» Ama bu yüceltiş yığınlara, gerçeğin değiştirilebilir olduğunu dahası değiştirilmesi gerektiğini aşılayacak bir nitelikte olmadığı için, yazar samimiyetsizlikten kurtaramıyor yakasını. Dolayısıyle de ortaya koyduğu hikâye etkileyici olmaktan uzaklaşıyor. Ama ikinci hikâye daha değişik bir nitelikte. Hikâyenin yazarı gerçeği idealize etmiyor. Baskıya, zulüme ve ihanete rağmen dünyanın değiştirilebilir bir nitelikte olduğunu, dahası değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaya çalışıyor. Son dönem birikiminin içten gözlenmesi sonucu, inandırıcı ve etkileyici bir kimliğe ulaşıyor hikâye. Dolayısıyle de, yüceltme yerine, eleştirel bir perspektifle işçiyi ajite etmek sözkonusu oluyor burada. Estetik açıdan gösterdiği aksaklığa rağmen, hikâyenin devrimci bir karakter taşıması bundan ileri geliyor

Görüldüğü gibi bilinç-duyarlık uyumu devrimci sanat açısından hayli önemli. Bu nedenledir ki, **«yoksul bir yaşantıdan gelmiş olmayı devrimci bir yaşantıdan gelmiş olma» sanmak, sefaletin edebiyatını devrimci edebiyatla özdeşleştirmek anlamına gelir.** Oysa 1901 1902'lerde dendiği gibi (Bkz., Fethi Naci, «Kavganın Yüreği,» Yeni Dergi, Sayı: 106, s. 60) «Birkaç acınaklı aydının düşündüğü gibi «işçilere» (...) onların zaten çoktandır bildikleri şeyleri dönüp dolaşıp bir daha, bir daha anlatmak yeterli değildir.» **Asıl yapılması gerekli olan şey, gerçeğin değiştirilebilirliğini, daha da öteye giderek değiştirilmesi gerektiğini sergilemek; bunu sağlayacak olan yığınları uyarmaktır.**

VI

Yığınlar dıştan güçsüz, dağınık; egemen güçler ise alabildiğine haşmetli görünebilir ilk bakışta. Ama bu, gerçeğin görünen yanıdır. Bir de görünmeyen yanı vardır ki, asıl önemli olanı, açığa çıkarılması gerekeni de odur.

Her olgu gibi güçsüzlük de karşıtını barındırır bünyesinde, dıştan bakıldığında gözleri kamaştıran ihtişam da. Sürekli varoluş-yokoluş ilişkileri içerisinde olgulara bakıldığında ezilen yığınlarda, güçsüzlüğün zincirlerini kırıp, dıştan bakıldığında gözleri kamaştıran ihtişamı felcedecek olan gücü görmemek mümkün değil. Sefaletin edebiyatını yapan popülist sanatçı olmaktan bir kişiyi de ancak bu hayata bakış metodunu benimsemek kurtarabilir. Bu nedenledir ki, görüneni saptayarak görünmeyen ama gelişmekte olanı açığa çıkarmak; bugünü yarına bağlayan, yarını bugünün tarihsel bir uzantısı olarak mantıkî kılan ilişkileri sergilemek...tir devrimci edebiyatının amacı. Ama yarının gelişmekte olan güçlerin zaferine gebe olduğunu kabullenip, salt bir umuda bel bağlamak demek değildir bu. Diyalektiği bir metod olarak kabullenip olgulara sokulmak yerine, olgular aracılığıyla diyalektiği açıklamaya kalkışan çok sanatçıda bu duruma rastladım bugüne kadar. (Özellikle ayak değiştiren ozanların şiirlerinde bu durumu somut bir biçimde görmek mümkün.) Yığınları bir çeşit tevekküle iteleyen bu eğilimle yeni bir tehlike çıkıyor karşımıza: Edebiyatın sefaleti...

Edebiyatın sefilleştirilmesi, sefaletin edebiyatının yapılması kadar tehlikeli-

dir en azından. Bir kere, sefaletin edebiyatını yapanların popülizmin batağında yüzdüklerini kolaylıkla somutlamak mümkündür de, edebiyatı sefilleştirenlerin ilericilik kisvesi altında sürdürdükleri gericiliklerini açığa çıkarmak mümkün değildir. Çünkü bu sanatçılar, ilk kesime girenlere göre sahtekârlıklarını daha akıllıca gizlemekte, terminolojiye sahip çıkarak su altından saman yürütmektedirler. Ama ne olursa olsun, öz değişmemekte, aynı kalmaktadır: Devrimci edebiyatı hançerlemek, yığınlara ters bilinç götürerek egemen sınıfa hizmet etmek...

SON SÖZ

Bir yandan sefaletin edebiyatını yapanlar, öte yandan edebiyatı sefilleştirenler... Toplumcu gerçekçi sanat çizgisinin kendi cephesi içinde uçveren çatlaklar bunlar. Bu çatlakları kapamak, yapıcı eleştirilere bağlıdır kuşkusuz. Ne ki, özeleştiri yapmayı bir **izzetinefis meselesi** haline getirme eğilimi ağır bastığı sürece, birtakım kişileri çiğneyip geçmek de bir zorunluluk olacaktır. Çünkü kavgada görünmeyen **içteki düşman**, görünen **dıştaki düşmandan** daha tehlikelidir.

A. KADİR

BELKİ DAHA ÇOK ZAMAN

Belki daha çok zaman sürecek bu esaret,
bu ayrılık,
bu tahammül,
bu sabır.
Belki daha çok zaman,
zincirlerimizin sesini duyacaktır
bu gökyüzü,
bu yıldızlar,
bu dağlar.
Belki daha çok zaman,
şapkanla ceketin hep aynı yerde asılı duracak,
gecelerin içinden açılacak duvarların.
Gönlünü göğyüzüne, yıldızlara, dağlara kaptıracaksın.

Hürriyet ve ekmek,
belki daha çok zaman,
yıldızlar, dağlar, yollar ötesi.

Belki sen daha çok zaman,
sabırlı ve tahammüllü olmayı seveceksin,
hürriyeti ve ekmeği sevdiğin gibi.

1946 - Kırşehir

İKİ GÖZÜ İKİ ÇEŞME

Mahkûm olan
sadece ikimiz değiliz.
Sadece ikimiz değiliz.
cefa çeken.

O taraflara kuşlar gelir bu taraftan,
adı sanı meçhul kuşlar,
ufacık gagaları kan içinde,
kanatları kırık.

Sen onlara bir sor, sevgilim,
sen onlara bir sor,
Anadolu toprağı nasıl
baştan başa kan ağlıyor,
iki gözü iki çeşme

1947 Kırşehir

KAĞNILAR

Sabahın erken saati.
Kağnılar geçiyor.
Yol verin kağnılara.
Kağnılar, geçiniz!

Ağaç, yağmur, toprak ve sen,
şu saatte kim bilir,
ne kadar güzelsiniz!

Sabahın erken saati.
Aynalar gibi karşıda camlar.
Yol amelesi yola çıktı,
kafile halinde Tepeköy'den gelen
kısa boylu, uzun,
sarışın, kıllı adamlar,

Yol amelesi ve kağnılar geçiyor.

Tulum peyniri, pekmez, patates getirdi kağnılar,
kuru üzüm, mercimek ve kömür.
Umutsuz hastalar getirdi kağnılar
kirli yorganlar içinde.

Yol amelesi ve kağnılar geçiyor.

Ve bize hem bir kağnı kadar muzdarip olmak düşüyor,
sevgilim,
hem sabah rüzgârları gibi umutlu olmak düşüyor,
karanlık zamanlar içinde.

1947 - Kırşehir

BERTOLD BRECHT

özeleştiri

Türkçesi: Orhan Suda

Bu yazı, 1936 - 1939 döneminde yayımlanan aylık Das Wort *dergisinde çıkmıştır.* Das Wort'*un yazı kurulu,- B. Brecht, Willi Bredel, ve Lion Feuchtwanger'den meydana geliyordu. Özellikle, yurt dışında yaşamak zorunda kalan ve eserleri Almanya'da yasaklanan yazarların yazıları yer alıyordu bu dergide. Yazı kurulunun 1936'daki uyarısında şöyle deniliyordu: «Can düşmanımız faşizmle mücadele edenler için yazmakla yetinmeyelim. Faşizmin, ekmek vereceğiz diye umutlandırıp taş verdiği hürriyetinize kavuşacaksınız diyerek köleleştirdiği insanları da yüreklendirelim. İstilâ edilen yabancı toprakları, boyunduruk altına alınan halkları gördükçe faşizmin büyüsüne kapılan kardeşlerimiz için de yazalım.»*

Naryonal sosyalizmin dördüncü yılında propaganda bakanı, Almanya'da her türlü sanat eleştirisini yasakladı. Birçoklarına göre, eleştiriye karşı duyulan öfkenin aşırı bir tepkisiydi bu. Oysa yasaklama kararı çok mantıklı bir davranıştı. Çünkü, sanatın olmadığı yerde eleştiriye ihtiyaç duyulmaz artık: eleştirinin yasaklanması, sanatı yasakla-

manın gerekçesidir. Bundan dolayı, sanatçılar için bir kurtuluş yoludur eleştirinin yasaklanması. Sanat yapmallarına izin verilmiyorsa, eleştirilmelerine göz yummak imkânsızdır. Öte yandan, genellikle eleştiri, bir *davranış* (tutum) olarak, nasyonal - sosyalizme en iğrenç gelen şeydir. Tek bir şeyden hoşlanır nasyonal - sosyalizm: o da, estetik davranıştır. Hitler, her şeyden çok, kendisine «Devlet Sanatçısı» denilmekten hoşlanmıyor mu? Bu da, «sanat» kavramının özel, apayrı bir anlam kazandığını gösterir. Sanatçı bilinçsiz bir şekilde davranmaktadır, bir uyurgezerdir. Çoğu zaman, bunun sebeblerini kendisi de bilmiyor. Bütün budalalığına rağmen, bir sanatçının büyük bir sanatcı olabileceği yolundaki o ünlü sanat tanımına tıpatıp uygun düşen bir durum var ortada. Bu «Devlet Sanatı» nın zoruyla, eleştirinin yerini resmî bildiriler alıyor. Sanatsal bir güzelliğe bürünmesi gerekiyor bu resmî bildirilerin.

Sanat eserlerinin eleştirisi, Üçüncü Reich'in boyunduruğuna girdiğine göre, yurt dışında yaşamak zorunda kalan sanatcılarımızın durumu nedir? «*Das Wort*» dergisinde seslerini duyurmaktadırlar. Ama onları nasıl eleştirmeli? Hattâ, bu sanatcıların yazdıkları eleştirilebilir mi?

«*Das Wort*», her şeyden önce, öz eleştiriye yeterince yer vermiyor diye kınanabilir. Hemen belirtmeliyim ki, yayınladığımız yazıların tümünü ne ben, ne de dergiyi çıkaran arkadaşlarımızın hiçbiri tasvip etmedi. Hiç değilse, bazılarımız, çıkan yazıların birçoğuna katılmıyorduk. Buna rağmen bu yazıları yayımladık. Niçin?

Yurt dışındaki ebediyatımız, tıpkı bir parçası olduğu Alman halkı gibi, çetin, sarp yollardan geçmektedir. Yurt dışındaki edebiyatımız da tıpkı alman halkı gibi, bir birlik, bir bütün halinde değildir. Onları birleştiren tek şey: faşizme karşı duydukları düşmanlıktır. Siyasî konulardaki bilgileri birbirinden farklıdır. Buna rağmen, bu sanatcıların büyük bir kısmı, daha önce siyasî bir görüşe sahip olmadıkları halde, siyasetle uğraşıyorlar diye sınırdışı edildiler. Onlar ne öğrendilerse, olayların zoruyla öğrendiler. Üstelik, yabancı ülkelerde bilgi kaynakları son derece sınırlıdır. Sanat eserlerindeki sapmaların hemen hepsinin yeniden ele alınıp düzeltilmesi gerekmektedir. Oysa, dış ülkelerdeki şartlar içinde bunları düzeltmeye kalkmak hemen hemen imkânsızdır.

Bununla beraber, edebiyatın karşılaştığı başlıca güçlükler, yurt dışında yaşamaktan değil, dünyanın durumundan ileri gelmektedir. Derin bir buhran geçirmekte olan, sadece alman ebediyatı değil. Bu buhran, alman ebediyatında daha açık - seçik görülmektedir çünkü, alman halkıyla birlikte dünya buhranının ortasına itilmiştir. Kapitalist üretim tarzı ile, kapitalizmin üretici güçleri arasındaki durmadan büyüyen çelişki, edebiyatı gitgide uyarmaktadır. Edebiyat, bu çelişkiyi olumlu bir şekilde dile getiriyor. Ortaklaşa yaşanan hayat ne kadar dayanılmaz olursa, insanların ortaklaşa yaşantılarını dile getirmek o kadar güçleşir.

Das Wort, 1937

ORHAN SUDA

feodalizmde tarım

a) Üç ekin değiştirme usulü

Burada köylü mülkiyetinin kökenlerini araştıracak değiliz. Amacımız, kavimler göçünden sonra, Cermenlerin işgal ettikleri ülkelerde gelişen ve pek az bir istisna ile, bu ülkelerde (ki içlerinde en önemlisi İngiltere'dir) 18. yüzyıl sonlarına doğru ve bazı yerlerde de zamanımıza kadar devam köylü mülkiyetinin ve köylü işletmesinin türlerini belirlemektir. Otlaklarda köylü işletmesinin gerektirdiği müşterek toprak mülkiyeti ile kırsal bölgelerdeki köylü işletmesinin ihtiyaçlarından doğan toprak mülkiyetini bağdaştıran bir tür söz konusudur burada.

Nasıl ki her köylü ailesi kendi yağıyla kavrulan bir aile ortaklığı idiyse, tıpkı bunun gibi, her köy de, ekonomik bakımdan, kendi kendine yeten kapalı bir ortaklıktı, bir tarla ve baltalık ortaklığı idi (**Markgenossenschaft**).

Köylü işletmesi, içinde ev bulunan (**Haushofstatte**) ve özel mülkiyet haline gelmiş avludan ibaretti. Bu avlu, evden ve gerekli işletme binasından başka, çitle çevrili bir toprak parçasını ihtiva ediyordu. Çit, beslenme için en gerekli bitkilerin, sebzelerin, meyve ağaçlarının bulunduğu bahçeyi çevreliyordu. Köy, buna benzer daha küçük ya da daha büyük avlulardan meydana geliyordu. Köyün dışında, müşterek ekilebilen topraklar bulunuyordu. Bu topraklar, üç ekin değiştirme usulünün uygulandığı yerlerde parçalara ayrılmıştı Her toprak parçası da, toprağın durumuna ve kalitesine göre, çitle çevrili parçalara ayrılıyordu. Çitle çevrili toprakta her avlunun kendine ait bir tarlası ve payedilmiş topraktan ayrı olarak, ortaklaşa yararlanılan tarlalar yani orman ve otlak vardı.

Payedilmemiş kırlık yerler ekilip biçildi. Bereketli toprakta her aile, hissesine düşen kısmı, kendi ihtiyacı için ekti. Tarlalarda hububat ekimi yapıldı. Ama her köylü işletmesinde hâlâ hayvancılık hâkimdi. Gerçi toprağın ekilip biçilmesi çeşitli ailelerin özel uğraşı haline geliyordu ama otlakların işletilmesi bütün topluluk tarafından yapılan bir iş olarak kaldı. Bu işletme şekli, mülkiyet

ilişkilerini etkiledi. Ekilebilirliği bakımından özel mülkiyet olan toprak, otlak olarak kullanılınca müşterek mülkiyetti. Yani her tarla, hasat kaldırıldıktan hemen sonra otlak diye kullanılıyor ve böylece, hayvanlarını bütün tarlalarda ortaklaşa otlatan topluluğun istifadesine sunulmuş oluyordu. Ekilmemiş topraklar da, tıpkı otlaklar gibi, köyün bütün hayvanlarının otlaması için kullanılıyordu. Ama köyün her ferdi kendi tarlasını dilediği gibi ekseydi böyle bir şey imkânsız olurdu. Bundan dolayıdır ki, **her tarlada, hasat zamanları bir olan ürünleri ekmek mecburiyeti** (Flurzwang) vardı. Toprak sahiplerinin hepsi bu tarlaları aynı şekilde ekmek zorundaydılar. Her yıl, ekilebilir üç topraktan biri ekilmeden bırakılıyor, ikincisi güz ekinlerine, üçüncüsü de mart buğdaylarının ekimine ayrılıyordu. Toprağın ekimi her yıl değiştiriliyordu Ekilmemiş topraklardan başka, çayırlar, otlaklar ve ormanlar da, çekim gücü gübresi, sütü ve eti köylü işletmesi için büyük bir önem taşıyan hayvanların besinlerini sağlıyordu.

Bu tarımsal işletme sistemi, Cermenlerin yerleştikleri heryerde görülmeye başlandı. Köylülerin, kendi başlarına buyruk olmaları, bir toprak beyinin malikânesinde haraç vererek çalışmaları, güçlü bir efendinin koluğuna sığınmak için bağımsızlıklarından vazgeçmeleri ya da zorla köleleştirilmiş olmaları bu işletme sisteminde farklı bir durum yaratmıyordu.

Kelimenin tam anlamıyla muhafazakâr nitelikte, güçlü ve uzun ömürlü bir işletme sistemiydi bu. Köylünün refahı ve güvenliği küçük ev üretiminden çok tarla ve baltalık ortaklığına dayanıyordu. Üç ekin değiştirme sisteminin dışardan erzak sağlamaya ihtiyacı yoktu. Ekim için, toprağın verimini artırmak için gerekli gübreleri ve hayvanları kendi üretiyordu. Öte yandan, tarla ve baltalık ortaklığı ortaklar arasında, onları yabancı kuvvetlerin aşırı sömürüsüne karşı koruyan sağlam bir birlik yaratıyordu.

Ama, bu işletme sistemi ne kadar sağlam olursa olsun, şehir sanayinin ve buna bağlı olarak ticaretin gelişmesi, hem küçük köylü sanayine hem de ona öldürücü bir darbe indirdi.

b) Üç ekin değiştirme sistemi büyük feodal işletmelerin etkisiyle azalıyor.

Şehir sanayinin, köylünün ve geçimlerini tamamen ya da kısmen köylünün alınterinden sağlayanların —yani feodal asillerin ve doğuş halindeki modern Devletin— para ihtiyacını artırdığını görmüştük. Şehir sanayiinin, köylüyü, büyük şehirlerdeki pazarların ihtiyaç duyduğu ürünleri, satış amacıyla üretmeye zorladığını da görmüştük. Ama bundan dolayı da, kendi kendine yeten, dışardan hemen hemen hiçbir şey satın almayan tarla ve baltalık ortaklığının ekonomik dengesi de bozulmuş oldu.

Başlangıçta hemen hemen bütün topraklarda, ortaklığa bağlı olanların izni olmaksızın dışarıya herhangi bir şey, meselâ odun, ot, saman, gübre satmak kesinlikle yasaktı. Hatta toplanılan meyveleri bile ortaklaşa tüketmek gerekiyordu. Köy topraklarında yetiştirilen hayvanları, meselâ besili domuzları dışarıya satmak yasaktı. Köy topraklarında yetiştirilen meyvaları, elde edilen şa-

rapları da üretildikleri yerlerde tüketmek gerekiyordu. Ve gittikçe yayılan bu gelenek zamanla gelişerek, bazı köylerde topluluğun haraç karşılığında elde ettiği genel hakların doğmasına yol açtı. Hiçbir şey ihraç etmemek ve her şeyi köy içinde tüketmek ihtiyacı feodal sömürüden çoğu zaman dolayı ilginç şekillere büründü.

«Köy Kuruluşunun Tarihi» (**Geschichte der Dorfverfassung**, cilt I, s. 316) adlı eserinde G. L. von Maurer, kendi fıçıları taze şarapla dolsun diye, köylülerini ekşimiş şarapları içmeye zorlayan ve bunu angarya haline getiren 1540 yıllarında yaşamış bir asılzadeden söz eder. Eski bir «vakayinameye göre, «*Köylüler haftada üç kere şarap içmeye gitmek zorundaydılar, buna karşılık asılzadeye sadece peynir ve ekmek veriyorlardı. Ama köylüler içip içip sarhoş olunca birbirleriyle döğüşüyorlar ve asılzade onları bu suçlarından dolayı cezalandırarak* **şarabı satmakla kazanacağı paradan daha fazlasını elde ediyordu.**» Alkol üreticisi asil beylerin, hristiyan ahlâkından ve kâr anlayışından, alkolizm uğruna böylesine yararlanmasını bilen bu kahraman hristiyan-cermen adına bir anıt dikmeleri gerekirdi.

Haraç karşılığında elde edilen genel hakların yarattığı güçlükler, köylüler pazar için üretim yapmak zorunda kalınca dayanılmaz bir hale geldi ya da çatışmalara yol açtı. Ama yiyecek maddelerinin boyuna şehre gönderilmesi, toprağın yavaş yavaş verimsizleşmesine yol açacaktı.

Bununla beraber, ortaklığın ekonomik dengesi bir başka şekilde de sarsılıyordu. Toprak ürünleri emtia haline geldiği ölçüde bir ticarî değer kazanıyorlar ve toprak da değerli bir meta oluyordu. Tarımsal malların üretimi daha da yaygınlaşınca toprak, tıpkı Cermenlerin ülkeye yerleştirdikleri ve tamamen ilkel bir tarım ve yaygın bir avcılık üzerine kurulu göçebe otlakçılığın yerine üç ekin değiştirme sistemini uyguladıkları zamanlarda olduğu gibi, bol miktarda bulunuyordu artık.

Her üretim tarzına, belirli bir toprak parçasının besleyebileceği asgari bir nüfus tekabül ediyordu. Bu asgarî miktara, kavimler göçü döneminde Cermenler ulaşabilmiş miydi? Ya da Roma İmparatorluğunun henüz kendini savunamaz durumda oluşundan çok, aşırı nüfus Cermenleri bu imparatorluğa saldırmak zorunda mı bırakmıştı? Tartışmalı bir konudur bu. Ama kesin olan bir şey varsa o da, Roma medeniyetiyle ilişki kurulması sonunda daha yüksek bir tarımsal işletme tarzına geçiştir ve kavimler göçünü izleyen dönemde Cermenlerin besin kaynaklarının son derece arttığıdır. Az nüfus yeni üretim tarzının ihtiyaçların güçlükle karşılayabiliyordu. Bundan dolayıdır ki, kavimler göçü fırtınası dininince, ve Avrupa'da barış ve güvenlik bir dereceye kadar sağlanınca nüfus hızla artmaya başladı. Artan nüfus, ekilip biçilmemiş bölgelerde gerekli toprağı buldu. Köyün nüfusu artınca ya da köyün ekilebilir toprakları, payedilmemiş yerlerde yapılan düzlemelerle genişleyince veya ekilmemiş toprağın bir kısmında yeni bir topluluk oluşunca, ilk köyün yanı sıra kardeş bir köy yükseliyordu. Öte yandan, prensler, sahiplerinin az bir haraç karşılığında göçmen kolonların (hür çiftçilerin, rençberlerin) yerleşmesine gözyumdukları ekilmemiş ya da

pek az ekilmiş geniş toprakları manastırlara ya da maiyetindeki asillere bağışlıyorlardı. Slavlar, sürekli bir şekilde topraklarından kovuluyor ve Cermenler yeni toprakları ele geçiriyorlardı.

15. Yüzyılın başlangıcında, Bohemya'da Jan Hus taraftarlarının giriştikleri savaş ve Polonya'daki Alman hakimiyetinin sarsılması, Almanya'nın Doğu'ya doğru yayılmasına son verdi. Fakat aynı devirde, Orta Avrupa Ülkelerinin nüfusu, o zamanın üretim tarzının elverdiği azami seviyeye erişmemekle beraber, en azından yeterli bir gelişme göstermişti, öyle ki, iş gücü kıtlığı yoktu artık ve toprak bolluğu diye bir şey kalmamıştı. Böylece bütün üretim araçlarının en önemlilerini ele geçirmek imkânı hatta arzusu belirdi. Bunun içindir ki köylülerle feodal beyler arasında kıyasıya bir mücadele başladı. Zamanımıza kadar devam eden bu mücadeleler hiçbir vakit son bulmadı ve bu mücadelelerin en önemlisi de 16. yüzyıldan itibaren Almanya'da başladı. Bu mücadeleler, hemen her yerde, Devlet'in artan gücüne sığınan ve böylece, köylülere karşı onun desteğini sağlayan feodal asillerin yararına sonuçlandı.

Bu mücadeleden galip çıkan asiller sınıfı kapitalizm ile feodalizm karışımı bir nitelik taşıyan emtia üretmeye başladı. Ve büyük işletmelerde, genellikle ücretli emeği çalıştırarak değil, feodal nitelikteki cebrî çalışmayı uygulayarak artı-değer yarattı. Ormancılığa ve otlaklarla toprakların işletilmesine davanan ekonomik düzen, böylece köylülerin elindeki toprakların azalmasına yol açıyor ve üç ekin değiştirme sistemine zarar veriyordu.

Feodal ve kapitalist nitelikteki işletmeye, yani kırlık bölgelerdeki toptan emtia üretimine en uygun düven tarz ormancılıktı. Şehirlerin gelişmesi, odun ve keresteyi aranan bir meta haline getirince —o zamanlar henüz maden kömürü ve demir kullanılmadığı için, yakıt ve yapı malzemesi olarak kereste bugünkünden daha çok tüketiliyordu— feodal beyler ormanları ele geçirmeye başladılar: ya arazi ortaklığına ait ormanları elde ediyorlar ya da mülkiyetleri altındaki ormanlardan, köylülerin kendi ihtiyaçları için yararlanmalarını kısıtlıyorlardı.

1525'de isyan eden köylülerin 12 maddelik istekleri arasında bir tanesi (beşincisi) şöyle başlıyordu: «*Ağaç kesiminden de şikâyetçiyiz. Çünkü efendilerimiz bütün ormanları kendilerine mal ettiler. Yoksul köylü odun ihtiyacını iki misli karşılamak zorunda kalıyor. Din adamlarının ya da diğerlerinin, satın almaksızın sahip oldukları ormanların hepsi komünün müşterek malı olmalı, dileyen herkes ihtiyacı kadarını hiç bir karşılık ödemeden evine götürebilmelidir. Yapı işlerinde bile, gerektiği takdirde, para ödenmeksizin kereste alabilmeli, sadece, komünün bu işle görevlendirdiği bir komisyona bilgi vermekle yetinmelidir. Sömürü, ancak böylece önlenmiş olacaktır.*»

Köylülerin ormanlardan yararlanmalarını önlemek avcılığın gelişmesi sayesinde kolaylaştı.

Av silâhları, aslında savaş silâhları olarak da kullanılıyordu. Hatta avcılık, savaşa hazırlık okuluydu. Avlanmakla savaş arasında sıkı bir bağlılık vardı. Av-

lanma ilkel insanın ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olduğu sürece ,ilkel insan bir savaşçıydı da. Ama bir geçim aracı olan avcılığın yerini tarımın alması **«besleyici bir sınıf»**la **«savaşçı (askerî) bir sınıf»** arasındaki iş bölümünü ortaya çıkardı. Tabii, bu iş bölümü başka sebeplere de dayanıyordu. Buna karşılık, savaş özellikle asiller sınıfının uğraşı haline geldikçe, avcılık bir spor oldu.

Asillik önemini yitirince, modern Devlet, asiller sınıfının Orta Çağ'daki bütün fonksiyonlarını yerine getirince, saraylı olmak niteliğine büründü asillik. Asiller eğlenmek ve Devlet'i soymak için kralın sarayına kapağı atıyorlar ve kendi topraklarını görmeye gittiklerinde avlanmaktan başka bir şey düşümüyorlardı.

Avcılığın ve ekiciliğin gelişmesi aslında birbiriyle bağdaşır şey değildir. Bol av hayvanının bulunması ancak geniş ormanlar sayesinde mümkün olabilir ve bundan dolayı da köylü için sürekli bir zarar kaynağıdır.

Asiller sınıfı önemini yitirip aylaklaştıkça, ekicilikle avcılık arasındaki çatışmada avcılık ağır bastı. Avlanma alanını sınırlandıran ekiciliğin ilerlemesine bir son verildi, ormanlarda ağaç kesimi yasaklandı, köylülerin avlanması şiddetle cezalandırıldı. Üstelik köylüler, tarlalarına musallat olan av hayvanlarını bile öldüremez hale geldiler.

Köylülerin 1525'deki 12 maddelik istekleri arasında bu husus şöyle dile getirilmektedir: *«Bugüne kadar, yoksul köylünün avlanması, hatta balık avlaması bile yasak edildi. Bizce tamamen aykırı ve kardeşçe olmayan bir tutumdur bu. Üstelik, Tanrı buyruğuna da karşı gelmektir. Avcılık himaye edilmekte ve bizlere büyük zarar vermektedir. Çunkü Tanrı'nın kullarım yesin diye çoğalttığı ekinlerimiz, av hayvanlarına yem olmakta bizler bu duruma seyirci kalmaktayız. Allah da kul da razı olmaz böyle bir şeye.»*

Ama sonraki yüzyıllarda bu durum daha da kötüleşti. Ancak Fransız İhtilâli son verdi bu gidişe. Fakat, Almanya'dan, Fransız ihtilâlinden yüzyıl sonra bile, Prusyalı asiller, avlanma hakkını, Reictag'da savunmayı göze alabiliyorlar ve köylüler onların tavşanlarını kendi lâhanalarıyla semirtmek durumunda kalıyorlardı. Böylece, avlanma hakkı, ciddi hiçbir muhalefet olmaksızın kabul edildi.

Gerçi odun ve kereste pazarının kurulduğu yerde, ormanı, feodal tarzda da olsa, kapitalist ilkelere göre yöneten özel bir mülkiyet haline getirmek kolay ve basitti ama toprağın ve iklimin elverişli olduğu otlaklarda bir işletmenin ürünü (özellikle yün) için büyük bir pazar meydana geldiğinde, tıpkı ormancılık gibi, ne kalabalık bir ücretli emeği ne de büyük sermaye yatırımını gerektiren çok basit bir ekonomiye dayanan kapitalist bir işletmeyi otlaklarda faaaliyete geçirmek hiç de daha az kolay ve daha az basit değildi. Otlaklarda kapitalist işletmenin ekstansif bir şekli olan kapitalist ormancılık geniş otlakların özel mülkiyetini gerektirdiği için toprak beyleri bunu güçlükle sağladılar. Bu da, daha önce belirttiğimiz şartlar bir araya gelince, yani 15. ve 16. yüzyılda İngiltere'de, daha sonraları Kuzey Almanya'da koyun ve keçi yetiştirilmesine elverişli çe-

şitli bölgelerinde gerçekleşti. Bunun en kolay yolu, komün toprakları üzerinde otlatma hakkının senyör tarafından tekelleştirilmesiydi. Bu konudaki şikâyetler Almanya'da, ancak köylü savaşlarından sonra başladı. Ama koyun yetiştirmenin çok kârlı olduğunu gören senyörler, komün toprağını özel mülkiyete dönüştürmeye hatta bazen ekilebilir toprakları otlak haline getirmek için köylülerin mallarını gaspetmeye kalkıştılar.

Toprak ürünleri için nerede bir pazar kurulduysa, feodal senyörler orada bu ürünlerin kendi malikânelerinde üretmek istediler. Gerçekten de bu, ormanların ve otlakların işletilmesinden daha basitti. Daha az ilâve toprağı gerektiriyordu, ama buna karşılık ek iş-gücünü ve sermayeyi de gerektiriyordu.

Orta Çağ'da her senyör, genellikle, topraklarının bir kısmını ya doğrudan doğruya ya da kâhya aracılığıyla ekip biçiyordu. Malikânesinin geri kalan bölümünü, kendisine kısmen ayni vergi ödeyen kısmen de angarya çalışanlara kiralıyordu. Zarurî yiyecek maddeleri için şehirlerde pazarların kurulmasıyla bu haraçları nakdî haraçlar haline getirmek imkân ve arzusunun doğruluğunu görmüştük. Ama bu eğilim. senyörün malikânesinde, satış için üretim başlayınca, başka bir eğilîmle çatıştı: ücretli emek henüz pek az geliştiğinden, senyör, malikânesindeki tarım işletmesinde köylüleri zorla çalıştırıyordu. Senyörün malikânesinde elde edilen fazla ürünün daha da artması gerekince, kol emeği ve toprağa duyulan ihtiyaç da artıyordu. Bu durum, senyör malikânesinin, bir yandan ya payedilmiş toprakların, özellikle de otlakların azaltılması, ya da köylülerin topraklarının gaspedilmesi yoluyla genişletilmesi sonucunu doğurdu. Öte yandan, köylüler büsbütün angarya çalışmaya zorlandı. Bu da, köylülerin topraklarından kovulmasını sınırlandırıyordu çünkü, köyde köylüler azalınca senyörün malikânesindeki kol gücü de azalıyordu. Ama senyörün toprak'arındaki işçiler azalınca, her işçi ölesiye çalışmak zorunda kalıyordu.

Böylece, emtia üretimindeki gelişme, kırlık bölgelerde farklı, ama köylünün ekilebilir topraklarını, özellikle de, otlakları ve ormanları, gerçek bir nüfus artışından çok önce, yani mevcut tarımsal işletme sisteminin besleyebileceği nüfusun meydana gelmesinden çok önce, sınırlandırmak gibi bir sonuç doğuran çok farklı eğilimlere yol açtı.

Köylünün hayatı temelinden sarsıldı.

Köylünün geçim şartlarında meydana gelen derin değişiklik, her şeyden önce, köylünün **beslenmesinde** ortaya çıkıyordu.

(Devam edecek)

NECATİ MERT

her yerde yıkım yıkım...

Türkiye yıkılıyor. Her gün bir yanı sökülüyor. Yeni bir yer yapmak, değişik bir düşünce sunmak, başka bir biçim vermek için. Evler, işyerleri yıkılıyor geniş yollar için. Türbeler çökertiliyor çift katlı geçitlere. Barınamıyor artık fakir-fukara kentlerde. Anadolu'dan gelen soydaşlarıyle kondulara göçüyor, kenti soylulara bırakarak. Kestaneciler sokak içlerine iteleniyor. Atlı arabacılık para getirmiyor nedense. Bir günlük yorgunluk da bebeğin ilâç parasını bile karşılamıyor.

Bu değişmelerin bilimsel nedenlerini Oya Baydar açık-seçik koyuyor ortaya: «Daha 20. yüzyılın başlarında Türkiye'yi ekonomik bakımdan ele geçirmiş olan uluslararası tekelci sermaye, malî oligarşi, o günden bu yana adım adım, bazen köstekleneerek, bazen teşvik edilerek, ama hiç bir zaman göbek bağlarının kesinlikle koparılması imkânı olmadan varlığını sürdürmüştür. (...) İşte bu bakımdan bunca değişik görüntüye, başdöndürücü gelişmeye ve değişikliklere rağmen Türkiye'nin temel yapısında nitel bakımdan bir değişme yoktur. Bütün görüntüler nicel değişmelerden ibârettir. (...) Yoksefâlet tabloları, huzursuzluk, ekonomik ve sosyal bunalımlar, çeşitli toplumsal gruplar arasındaki uçurumlar, bütün bunlar da aynı olayın, yâni çarpık kapitalistleşmenin sonuçlarıdır.» (1).

Adnan Özyalçıner de «Yıkım Günleri» ndeki (2) öykülerinde bu yıkımlar, değişmeler üstünde duruyor. Ama vardığı sonuç, sunduğu bildiri ya bilimsel doğrulara aykırı, ya eksik, ya da simgesel anlatım ardında güme gitmiş. Gerçi sanatçı, bilim adamı değildir. Soyutlama yapmaz. Sayılar, formüller, kavramlarla çalışmaz. Ama örneklerine, imajlarına, betimlerine yayılı düşüncenin, bildirinin de bilimsel doğrularla çelişmemesi, eksiksiz ve açık olması gerekir.

Kitaba adını veren «Yıkım Günleri» öyküsünde bir kestaneci anlatılır. Bütün yaşamı, yaşamındaki bütün değişmelerle. Küçüklüğündeki yangın. Kamburlaşma. Ayağının tekini tramvaya verme. Bodrumunda barındığı yapının, maltızını koyduğu her köşe başının yıkılması gibi. Fakat kestaneci ancak eski yapıların bulunduğu bir adacık daha yıkılırken sorar şu soruyu: «Bu küçük adacığın caddeye ne zararı vardı ki?» (s. 27) Soruyu yanıtlayan Belediyeci'nin gösterdiği neden ise «çarpık kapitalistleşme» ye bağlanamaz: «Bana kalırsa da

bir zararı yok. (...) Ama büyüklerimiz öyle düşünmüyor. Geçen gün, ben de senin söylediğin gibi pattadan mühendise bu lâfı ettim. Ne dese beğenirsin: «Sizin adacık dediğiniz o çirkin kümbete burnunuzun dibinden bakıyorsunuz azizim. Bir de benim odamdan bak bakalım!» demesin mi. Hiç üşenmedi. Aldı beni, Belediye Sarayının en üst katındaki odasına çıkardı. Kendi eliyle tutup geniş pencerenin önüne götürdü. «Şimdi bak bakalım da kararı sen ver!» dedi. «Bir çirkin görünsün gözüme, bir yampiri dursun. Yengeç gibi bir şey. Hakkınız var demek zorunda kaldım.» (s. 27 - 28) Belediyeci'nin bu bilinçsiz yanıtını, bilimsel doğrunun, alay ve karşıtlama ile verilmesi olarak göremeyiz. Çünkü kestanecinin geçmiş yaşamı, yaşamındaki değişmeler —yangında büyüklerini yitirmesi, soğuktan kamburlaşması, tramvay rayında bacağının kesilmesi, köşebaşlarından kovulması, barındırılmaması— hep acıma ,ezik insana acıma açısından verilmiştir.

«Kök» öyküsü kentle kentdışı benzemezliklerinin dünyadaki bütün çeşitlerini sıralamakla başlıyor. Daha sonra kentdışında oturan bir sifalı kök satıcısının karlı bir sabah uyanışını, karısıyle atışmasını, fabrika düdüğünü bağımlılık yerine kendi kendini yönetme isteğini yani kökçülüğü fabrika işçiliğine yeğ tutuşunu veriyor. Bunu kökçünün bir kuyumcuyla tartışması izliyor: Satıcı şöyle diyor kuyumcuya: «Altın alıp satarım ben de beyim! —dedi birdenbire. Ama seninkiler gibi yalancısından, yenilip yutulmayanından değil de, gerçeğinden. Yani işe yarayanından. Toprağa akıtılan oluk oluk alın terinin, kanın yeşermesiyle oluşanından, seninki gibi, onun bunun cebinden toplanıp yapılanından değil.» (s. 78) Bir ara da: «... kötülüğü yaymaya çalışıyorsunuz, cinayetleri, intiharları körüklüyorsunuz. Şifalı köklere aldırdığınız yok. Çünkü onlar iyileştirici, onarıcı, diriltici. Sizeyse ölümlerin at oynattığı savaşlar gerek. Çünkü elinizde, önceden kutu kutu edilmiş milyonlarca jiletiniz var. Onların tüketilmesi gerek. Tüketildikçe de, para kazanabilmeniz için, yeniden yapılıp depo edilmesi gerek. (...) Kökleri ne yapacaksınız. Yaldızlı haplar yaptınız. Azar azar zehirleyen. Büsbütün iyileştirici kökü, büsbütün diriltici, zehirsiz hapı ne yapacaksınız.» (s. 79 - 81)

Bu dizgiye göre öykünün amacını artı - değere dayalı kapitalist üretimi eleştirmek, proletarya ve burjuvazi arasındaki karşıtlığın giderek her yerde oluşturduğu kent içi ve dışı yaşamını örneklemek, olaylamak olduğu belli. Fakat kökçünün kuyumcuyu niçin hırsız ve katil gördüğü söylenmiyor. Ayrıca öyküdeki kuyumcu emek sömürgeni olarak da belirmiyor. Mülkiyeti altında birtakım üretim araçları, el âletleri de yok. Sanki o kuyumcu bilezikleri, altın, elmas, yakut ve benzeri taşları başkasından yapılmış alıp başkalarına satan biri. Üstelik dükkânının önüne dizilen sergicilerden, yardım olsun diye, jilet, fitil, yay, benzin, çakmaktaşı alma gibi okuyucunun kuyumcu lehine değerlendirebileceği bazı alışkıları da var. Oysa yazar yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi hiç de kuyumcudan yana değil.

Özyalçıner,in bildirisinin eksikliği, yanlış değerlendirilebileceği üstüne olan savımız «Bu öyküde bir kuyumcu ile bir şifalı kök satıcısı karşılaştırıldı. Birinin

insandışılığı ötekinin insancıllığı verilmek istendi. Başka bir amaç aranmamalı.» Karşı görüşüyle çürütülemez sanırım. Çünkü o zaman kökçünün kuyumcuya yüklendiği, onu hırsız, katil gördüğü bölümün; kentle kentdışı ayrımını amaçlayan girişin gerekçesi ve bir kuyumcunun savaş endüstrisinin insandışılığını yansıtmakta ne kadar yeterli olacağı sorulur.

«Sağanak» öyküsü simge yüklüdür baştan sona. Eğer simgeleri doğru çözebilmişsek öyküde değişme çabası içinde olan bir kasaba berberinin anlatıldığını söyleyebiliriz: «Yıllar yılı, badana vurulmayan karanlık duvarlarla hep paslanmalarına göz yumulan kör usturalar yüzünden yalnız o uykucu, kütük gibi dağ köylüleri, yalnız onlar, yapış yapış kıllarıyla gelip oturmuşlardı koltuklara. Bir de dinden, diyanetten öte sözlere uzun kıllı, etli kulakları iyice sağırlaşmış olan kasabalı yaşlılar. Ötekiler, en yakın arkadaşları bile, her gün sulanan, kıyıdaki akasyalı caddenin aydınlık berberlerine giderlerdi. Hiç kimse örümcekli rafta açıkça eskiyip çürüyen —giderek kötü kötü kokan— çantayla birlikte, yarım saatçik olsun, kendi çürümesini seyretmeyi göze alamıyordu. İhtiyar bi rölse her şey değişecekti. «Çanta bile!» (s. 111) Hasta ihtiyarın yine berberi istettiği bir gün berber isteye dileye eski takım çantasını denize atıp ihtiyarın yanına yeni bir çantayla gidler. Fakat eskiye bağlı ihtiyar yeni değerler (yeni çanta) karşısında dayanamaz, ölür (çağının bittiğini anlar.) Dağ köylülerinin, dinsel konulara baygın kasabalı yaşlıların berberi daha sonra bir gün de güvey traşına çağrılır yeni takım çantasıyle. Davul zurna eşliğinde gelin alması yapılan bir düğündür gittiği. Atlıları, kızlarla erkeklerin kaçamak işaretleşmeleri, petek balı mezesiyle içilen rakıları, çalgıcılara bahşiş olarak atılan çil paraları ile okuyucuya sunulan eski toplumsal yapımızın düğünü. İşte bu düğünde o yeni çanta, berberin «parlak güneşi yansıtan pırıltılı çantası» birdenbire eskiyiverir: «Parıltısı sönmüştür. Güneş yoktu .Benek benek lekeydi sanki. Şimdiden başlamış olabilir miydi? Bu kadar çabuk? «Havanın rutubetinden olacak.» diye düşündü.» (s. 119)

Öyküde anlatılmak istenen bence yeni toplumsal yapımızın getirdiği değerlerin eski toplumsal yapıya sıkıca bağlı kişiler arasında yeniliklerini koruyamamasıdır. «Çarpık kapitalistleşme» karşısında, eski toplumsal yapının, yeni değerleri eskitmesi bir yana kendini korurnası daha olanaksızdır. Öykü bu açıdan zedelendiği gibi bir «takım çantası»nın iki değişik toplumsal yapının özelliklerini (üretim ilişkileri, düşünceler, kurumlar, değerler...) yansıtacak yeterlikte simge olamamasıyle de zedelenir.

Bu örneklerden Özyalçıner'in tekinsiz konulara uzandığına ama bunları somutlarken, olaylarken sorunun püf noktasından teğet geçtiğine tanık oluyoruz. Oysa öykülerinde sık sık analitik yönteme başvuruyor. Yani sorunları, sonuçları çözmede, onların nedenlerini araştırmada en elverişli yönteme. Köşe başındaki maltızdan kestanecinin çocukluğundaki yangına geçiliyor (Yıkım Günleri) örneğin. Oyuncak horozdan konaklı geçmişe (Yük), polisten bekçinin şemsiyeciyi yakalamasından yazarın şemsiyeciyle ilgili bir anısına (Kuşlarla İnsanlar), iş bekleyen atla arabacıdan eski mutlu günlere (Kenarda Birileri)... İş-

te geçmiş zamana yapılan bu kaçamakların hiç biri bilimsel doğruları olaylamakta yazara yardımcı olmuyor. Bunlar, verimli olabilecek bir anlatımın cılız pasajlarından öte gidemiyorlar.

Adnan Özyalçıner bu tutarsız davranışını diğer öykülerinde de sürdürüyor: Örneğin bir emekçi ile bir burjuvanın karşılaştırıldığı, birinin, bütün gün kanalizasyonda çalışmasına karşın gündeliğinin hepsini bebeğinin ilâcına bile yetiştiremeyişinin, ötekinin ise bir hanın odasında dosya denetimiyle uğraşmasına karşın bütün olanakları iyeliğinde toplayışının söylendiği «Gök Mavi Toprak Kara» öyküsünde yazar burjuvayı «patron-şirket-ak mendil-sekreter» sözcükleriyle tanımlamakla yetiniyor. Bir başka okur arkadaş bu öyküyü «Sabahattin Ali gerçekçiliğini aşamayan bir sonla bitiyor.» (3) diye eleştiriyordu. Oysa bu öykü patronla işçi aynı işyerinde karşılaştırıldıklarında ancak Sabahattin Ali gerçekçiliğine ulaşabilir.

Adnan Özyalçıner, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasındaki 1966 grevinde İstanbul halkına dağıtılan bildiriden aldığı pasajlarla beslediği, düşüncesini bildiri çıplaklığıyle sunduğu «Grev Bildirisi» öyküsüyle bile bu tutarsızlıklarını bağışlatamıyor. Çünkü hem tutarlı olmak, hem de sanattan taviz vermemek gerek.

Özetle, dikkatli okumalı Adnan Özyalçıner'i.

---

(1) Oya Baydar, **«Türkiye Değişiyor mu?»**, Yeni Ortam g. 10 Aralık 1972.

(2) Adnan Özyalçıner, **«Yıkım Günleri»**, Bilgi Yayınevi, Ank. 1972, 10 1., 164 s.

(3) Tahir Abacı, **«Yıkım Günleri»**, Yeni Ortam g. 15 Aralık 1972.

AHMET SAY

cup etti bir balık

Şirvan köyünde kış ayları korkulu geçerdi. Kışın davarlar sütten kesilir, katık tükenir, ardından ambarlardaki zahirenin dibi görünür, derken kıtlık, derken hastalık basgösterirdi.

Yirmisekiz hanelik yoksul bir dağ köyüydü Şirvan. Yolu beli yoktu. Kış bastırınca kabuğuna çekilir, Tanrının ne buyruk vereceğini beklerdi

Tanrı her kış aynı buyrukları verirdi. Kıştan tabii korkulurdu.

Tee güz günlerinden başlardı kış korkusu. Köylüler biraz da bu yüzden, güz günlerini, dönek, yağmur fısıltılı ve çamur yorgunluğunun bitik düşürdüğü güz günlerini sevmezdi. Köyün köpekleri de sevmezdi güz günlerini: Tüyleri derisine yapışmış sırsıklam çoban köpekleri, burunlarını kaldırıp kaldırıp yağmuru koklar, can sıkıntısıyla kuyruklarını kısıp duvar diplerine sığınırdı.

Dağlar sanki uzaklaşır, bulanır, sislere gömülüp silinirdi. Köyün içi ise buğulu camlara benzer, akşam basarken iyice hüzünlü, garip olurdu. Akşam alacasında buzağılar yakararak, uzata uzata böğürmeye başlar, seslendirirdi. O zaman, kimi köylüler ürperir, kimileri de gözlerini ıslanmış gübre yığınlarına dikerek, bir an güz günlerinin gönül üzgünlüğünü için öylece kalakalır, düşüncelere dalardı. Dumanlar tüterdi ıslanmış gübre yığınlarından. Dumanlar habire tüter, savrulur, köyün içine buruk bir koku yayardı.

Kış!

Kış ha? Kış?

Zalim kış!

Kışın, ala şafak sökmezdi. Kışın, güneşin nerden doğup parladığı ve nerde yitip battığı belli olmazdı.

«Gün, Kurudağın orda batıy!» denemezdi.

Kül rengi bir kapak örterdi köyün üstünü. Bu kapaktan pul pul karlar inerdi. Kasım ayından Mart'ın sonlarına değin boyna ak pullar yağar, gece ve gündüz, seherde, kuşlukta, zifir karanlıkta, kör ışıkta hep yağar, ekmek vakti, namaz vakti, uyku vakti demeden, günlerce, aylarca yağardı.

Kendinden emindi kar. İşini bilirdi. Keyfi isterse lapa lapa okkalı yağar, dilerse savurup uçurup tipiye çevirir, bazan da hafiflerdi. Hafifle-

mesine pek inan olmazdı. Sivrisinekler gibi darmadağın uçuşan kar tanecikleri. önce soluk aldıracak gibi görünür, ama aldatır, köylüler dışarı çıkınca bütün yüküyle domuzuna yağar, bastırırdı.

Yerdeki kar, adam boyunu geçerdi. Köylüler birbirinin evine gitmek için, karı dirsekleriyle yara yara ilerlerdi. Bazan sırt sırta binerler, iki kişi üstten ve alttan karı yarıp yol almaya çalışırdı. Böylece, köyün içinde adam boyundan derin kanallar açılırdı. Bu kanalların içinden giderlerdi. Caminin kanalı ise çoktan kazılırdı. Çünkü kış aylarının başlıca avuntusu, namaz kılmak ve geceler boyunca zikretmekti.

Gündüzleri kimse kafasını çıkarıp dışarı bakmazdı. Ne bakacak? Yağıyor mübarek! Ve o mübarek, Ocak ayı gelince artık bıktırır, lânetlenirdi.

«Lânet!» derdi köylüler.

«Kışın kar böle böle yağar ise eyidir, lâkin kulak asma babam! Ekinlere eyidir, bize lânet!...»

Kış kıyamet, köylülerin üstüne abandıkça, onlar da sinerdi. Ama bir Melo vardı, Melo kar falan dinlemez, keyif için dışarı çıkardı! Melo tahsildara, ormancılara bile kafa tutardı!.

«Deli mi ne?» derlerdi köylüler onun için. «Lo, bu iş yapılır mı lo?»

Deli değildi Melo. Herkes delirmemek için nasıl birşeyler yapıyor, namaz kılıyor, zikir çekiyor, günleri geçiştiriyorsa, Melo da kendine göre başka usul kullanırdı: Zikir çekmekten hoşlanmadığı için, herşeye kafa tutarak zamanını doldururdu.

Melo, kara bile kafa tutardı!

Kar yağıyormuş ha? Kar, kapılara, damlara dayanıyormuş ha? Dı-

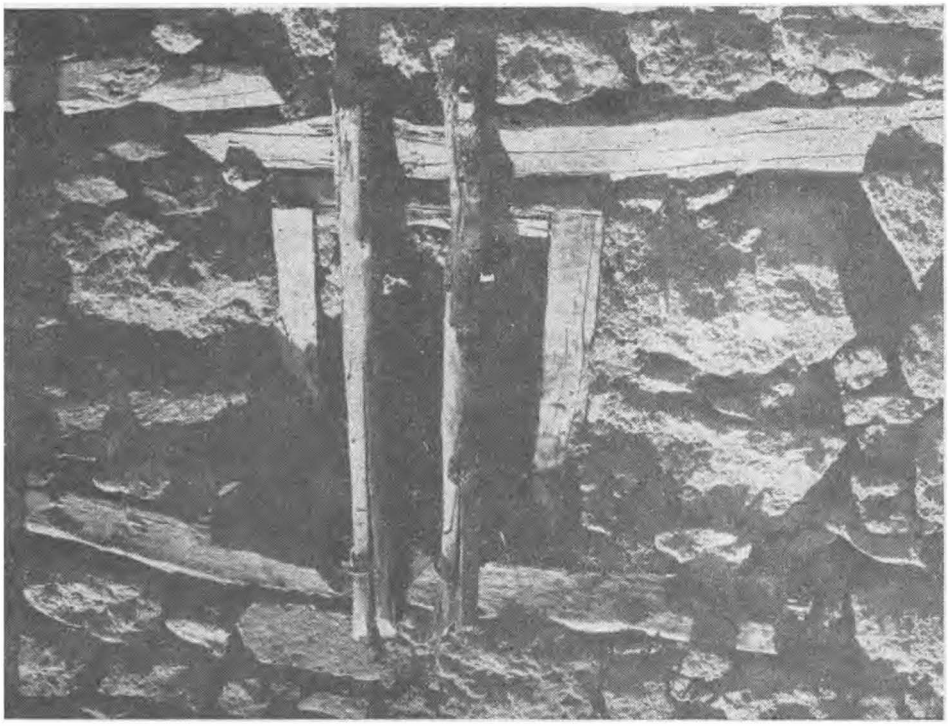

şarı çıkılamıyor, damda leş gibi oturuluyormuş ha?

Melo, tü deyip küreğin sapına yapıştı mı, karın anasına avradına söverek kapı önünü küremeye, deli gibi küremeye başladı mı...

Bazı geceler. erken uyanıp günün ışımasını beklerdi Melo. Gün ışırken pencereden dışarsını gözlerdi. O dem lerde, doğa durgun, ölgün olurdu. Doğa, hırçınlığını unuturdu. Her taraf leylâk rengine bürünürdü. Karşı bayır, ilerdeki sırtlar ve yakınlardaki ke sik meşe ağaçlarının köklerinden fışkıran meşe piçleri, garip bir leylâk rengi kesilir, dışarda en küçük bir kıpırtı görülemezdi. Melo ise, evinin biricik penceresi olan camlı deliğin önüne geçer, dışarsını gözlerdi. Cephede beklermiş gibi, gözlerini kısıp çevreyi kollardı.

Sonra, uzaklardaki meşe piçlerinden birinin küçük bir dalı, üzerindeki karın ağırlığını kaldırmayıp birden eğiliverir, karlar yere dökülür, boşta kalan meşe dalı ise bir süre titrerdi

Melo gülümserdi.

Şu meşe piçleri, ne hinoğluhin ne uçarı, ne cingöz bitkilerdi! Arada bir, ne güzel silkiniverip karlardan kurtulurlardı! Hem, hangi meşe piçinin, hangi taraftan bu işi yapacağı bilinemezdi. Melo dikkatle bakardı. Bir yanda bir kıpırtı, bir silkinme oldu mu, hah diye yakalardı onu. Bazan üç-beş yerde silkinirdi meşe piçleri. Melo hepsini birden görmeye çalışırdı. Yakaladığı zaman ise, gürültüyle güler, camın önünde kahkahalar atar, karısını uyandırırdı.

«Ne lan? Ne kalktın? Ne uyandın?» derdi Melo.

Dışarsını gözlemek işi, Melo'ya özgü bir işti. Bundan yalnız Melo tat alırdı. Karısına ne?

«Di hadiy! Zıbar hadiy!»

Karısı, gözlerini kapayıp uyumuş gibi yapardı.

Sonra gene kahkahaları yükselirdi Melo'nun. Burnunu cama dayar, ellerini oynatarak silkinen meşe piçlerini işaret eder, bağırır, gülerdi. Beklerken hışırtıyla soluk alırdı. Burun kanatları açılıp kapanırdı.

Başka bir avuntusu, oyunu daha vardı Melo'nun: Yakınlardaki bir meşe piçini gözüne kestirir, sadece ona bakar, onun silkinmesini beklerdi. Sıra elbet ona da gelirdi!.

«Hadi be oğlum! Canım oglisi! Hadi, silkiniver lo! Üzme Melo dayını, hadi lo!.»

Ad takardı onlara:

«Hamo! Bitirim Hamo! Na şu berideki yamanı da Şemo! Öte yanki Kulo!...»

Sırasıyla Hamo, Şemo ve Kulo'nun silkinmesini beklerdi. İstediği gerçekleşince, ellerini ovuşturarak seslenirdi:

«Luri luri luri!»

Bir anlamı yoktu bu sözlerin. Melo, aşka gelince, coşunca hep böyle söylerdi. Düğünlerde halay çekip elindeki mendili sallarken de böyle luri luri bağırırdı. Ama en çok şimdileyin, sabahın er vaktinde, dağlar, tepeler, tekmil bayırlar bomboş, durgun, ölgün ve leylâk rengi kesildiği bir sırada, küçücük bir köyün küçücük bir evinde yanan titrek çıra ışığında, pencerenin önüne dikilip haykırırdı. Gecenin loşluğundan leylâk koparırdı Melo. Elindeki topu duvara tutarak oynayan bir çocuk gibi kendi

başına eğlenmesini bilir, sevincinden el çırpardı.

Bu bir avuntuydu. Ama her avuntu gibi, gerçek bır bekleyişti. Melo böyle avunurdu. Köyün öteki erkekleri ise namaz kılıp zikir çeker, cennete gidecekleri günü beklerdi.

Melo'ya kalırsa, cennet, bahar günleri kırda çobanlık etmekti. Bahar Melo'nun gözünde tüter, dağ çiçekleri gözünde renkli renkli tltreşirdi...

«Yavu, şu kış denen karlar eriyip bite de, bahar günlerine gelek!..» derdi.

Kışlar uzundu, kolay bitmezdi. Geceler gibi, devirler gibi uzundu.

«Uzunsa uzun! Ben de uzunum!»

Ayaklarının ucuna yükselip, evindeki konuklara gösteri yapardı. Konuklar, Melo'nun bu hallerine güler geçerdi. Dinlemezlerdi bile; kimisi, ocakta gürültüyle yanan kütükleri seyreder, kimisi kurt ulumalarına kulak kabartırdı.

«Lo Hüso! Baksana lo, ben nasıl uzamışem!..» diye neşelenirdi Melo. Boynunu yukarı kaldırır, bulutlarla kaplı gökyüzünün bir yırtığından gülümsiyen yıldıza değecekmiş gibi uzanır, çatır çatır gerinerek uzanırdı.

Yıldız!

Yıldız ha? Yıldız?

Canım ciğerim yıldız! Kurbanım yıldız!.

Gün gelir, yıldızlar bulutları deler, gökyüzüne yapışmış çelik parçaları gibi ışıldardı. Melo yıldızları öyle severdi ki, onları gökyüzüne sanki kendi yollamıştı. Melo, kırma tüfeğini almış, bulutlara doğrultmuş, tetiği çekince karanlığın içine yıldızları mıh lamıştı.

Yıldız demek, dupduru bir gece, ayaz demekti! Köylüleri aylardan beri sindiren, göğsünden karlar fışkırtan bulutlar dağılıp gitmiş demekti!

Kimbilir, Şubat sonlarında, ya da Mart başlarında, hava birden açardı. Masmavi kaynardı gök. Parıldayan, lekesiz, pürüzsüz bir mavi. Şirvan'lılar sabah kalkınca mavi bir gökle karşılaşır, sevinip türkü tuttururdu. Çeşme başında karların kürenerek açıldığı küçük meydanda çocuklar toplaşır, birbirine açan havayı gösterirdi. Mavi göğü. Kafalarını, aynı Melo gibi yukarı kaldırırdı çocuklar. Gözlerine ışık dolardı, güneş dolardı, gök mavisi dolardı. Orada, çeşme başında zıp zıp zıplarlardı sevinçten. Gökyüzü de çocuklara bakarak sevinir, bütün görkemi, derinliği ve sonsuzluğuyla ulu dağları kucaklardı. Dağlar, Şirvan'ın dibine yaklaşır heybetlenir, peşrevlenir, köy erkeklerini güreşe çağırırdı. Davullar vurmaz, ama köylülerin yüreği coşkudan güm güm vururdu. Ve gökyüzü Şirvan'lılara yeni bir gösteride bulunur, tepelerin birinin üstünde unutulmuş bir bulut yumağını önüne katıp kovalardı.

«Ayaz var ayaaaaaz!» deyi bağırırdı Melo.

Ayaz!.. Şirvan'lıların dilinde ayaz, kış günü açan hava demekti Dondurucu bir soğuk olurdu. Karlar kaskatı kesilir, köylülerin yüzü yanardı soğuktan.

«Ayaz var ayaaaaz! Hadin balığa!»

Aylardan sonra ilk kez ortalık durulunca, kar tipi dinince, ayaz duruluğu parlayınca, köy erkekleri hep

birden balığa çıkardı. Nasıl bir özlem, nasıl bir açlık, nasıl bir sevinçle, köyün altındaki dereye koşulurdu.

Kışın, en önemli olaylardan biriydi bu. Balığa gitmek, dereyle cebelleşmek, yakalanan balıkları çuval çuval köye getirmek, Şirvan'lıları düşlerden koparan en sağlam gerçekti...

Melo'ya kalsa, Melo kimseyi beklemeden dereye yumulacak, dereden fırlayıp tepelere tırmanacak, koşacak, iki tepe, üç tepe daha aşacak, bağırarak ayazı haber verecek, soluğu kesildiğinde, son anda gene haykıracaktı:

«Luri luri luri!»

Uzaklarda kalmış köy çocukları, hep birden ellerini çırparak hep birden cevap vereceklerdi:

«Luri luri luri!»

Gökyüzü, bulut yumağını elinin tersiyle gönderecek, sonra köye dönüp masmavi seslenecekti:

«Luri luri luri!»

Dere, gökyüzü, çocuklar, Şirvanlılar ve ayaz, hep birden çalkalanacak, bu bir «balığa çıkış» olacaktı.

Şirvan'da balığa işte böyle çıkılırdı. Balık tutmak ise, bambaşka bir şenlikti. Bir kez, oltayla tutulmazdı balık. Ağla tutulmazdı. Kepçeyle de tutulmazdı. Tahrayla tutulurdu. Tahraların kıçına uzun sırıklar geçirilip, dı balığı.

Bir çeşit sağlam oraktır tahra. Dal kesmek için kullanılır. İşte o tah raların kıçına uzun sırıklar geçirilip dereye dalarak suya rastgele vurulurdu. Derede öyle çok balık bulunurdu ki, Şirvan erkeklerinin bu amansız saldırısında yüzlerce balık yaralanır ve yakalanırdı. Garip bir avcılık biçimiydi bu. İlkel ama yiğit.

Yakalanan balıklar çuval dolusu köye getirilir, hep birlikte yenirdi. Bayramlardaki gibi. Erkekler bir yanda, avratlar bir yanda, çocuklar bir yanda, çökerlerdi başına, çoban ateşlerinde kızartılmış balıkları elleriyle uzanarak tutup yerlerdi. Şakalaşarak yerlerdi: Balıklı ellerini birbirlerinin yüzüne, saçlarına, boyunlarına, üstlerine sürerek...

Böyle bir ayaz sabahı, köyün altındaki dereye doğru yola çıkıldı. Köyün bütün erkekleri, ak sakallı titrek ihtiyarların dışında bütün erkekleri, tahrasını kapıp gelmişti. Bir düğün alayı gibi, bağrışlı çağrışlı ve türkülü, yürüyorlardı. Uzun sırıklara takılmış tahralar, omuzlara yaslanarak dikine tutuluyor, köylüler bu halleriyle düğün alayından çok, ilkçağ uygarlıklarından, Asur'lulardan, Sümer'lerden, öncü bir savaş birliğine benziyordu. Tahrasırıkları, kargı gibi mızrak gibi, dimdik, kalabalığın içinde dimdik dalgalanıyordu.

Melo, birliğin en önüne geçmiş, elindeki sırığı havaya atıp tutuyor, hep birlikte söylenen türkülere öncülük ediyordu.

Bütün türküler sırayla çığrılıyor, «Delilo» coşturuyor, ama ikide birde «Zırav» a dönülüyordu. Melo, bugün kafasını «Zırav» a takmıştı. Yolculuk sırasında, bir yürüyüş sırasında, yeryüzünün bütün insanlarının yaptığı, gibi, diline dolanan bir türküyü dönüp dolaşıp söylüyor, her fırsatta yeniden «Zırav» a dönüp arkadaşlarına söyletiyordu:

«Zırav zırav zırav ley
Ha ha lero ha lero!» (*)

Arada bir durup gökyüzüne bakıyordu Melo. Derinden bir soluk alarak «ohhhhh» çekiyor, ferahladığını göstermek için geriniyor, tahral sırığını en yukarlara kaldırıyordu.

Avdo, Melo'nun türküsünü bozmak için elinden geleni yapıyordu. Durup dururken, avazı çıktığı kadar «ho hoooooo» diye bağırıyordu. Avdo. Sonra gidip Melo'yu dirseğiyle dürtüyor, Melo'yu kızdırıyordu.

«Ula bırak da rahat bi türkü söyliyek!»

Hayır! Avdo, türkünün en cazı alıcı yerinde «ho hoooooo» diye bağırıyor, sesleri karıştırıyordu. Kaşınıyordu bu Avdo.

«Lo bırak! Sus lo!»

Avdo'ya laf anlatılamıyordu.

Avdo istiyordu ki, Melo kendisini kovalasın, sonra karlarda güreşilsin, yürüyüşün iyice bir tadı çıksın!. Koluyla Melo'yu dürtüyor, «hadi beni sustursana, gücün yetiyorsa sustursana!.» anlamına gelecek şekilde dürtüyordu.

Boyna bağırıyordu Avdo:

«Ho hooooo, laheyloooooooo!»

Bu sesler, karlı dağlarda hiç yankılanmıyor, tersine, sesler karlara gömülüp gidiyordu. Kar emiyordu sesleri. Avdo ne yapsın? Yeniden bağırmak, karlı tepeleri yeniden seslendirmek gerekiyordu.

Melo yeniden «Zırav» a dönüyor, arkasındaki köylüleri sürüklemek istiyordu. Ama onların her biri kendi coşkusundaydı. Hüso, yanında yürüyen Filito'ya:

«Balık çoktur şimdi haaaa! Derede balık kaynıyor!.» diyordu.

«İnce ince ipince
İnce beli çok ince.»

Parmaklarını cıvıl cıvıl oynatarak Filito'yu inandırmak istiyor, ne denli çok balık olduğunu anlatıyordu.

«Çok balık tutarık! Amanin çok balık! Filito, çuval çuval balık!..»

Filito, ona göre durgundu.

«He ya, çok balık tutarık!» diyordu sadece.

Dere, Şirvan köyünün uzağında değildi. Köyün önündeki bayırı, hani Melo'nun sabah alacasında seyrettiği meşe piçleriyle dolu bayırı inince, bir yarmaya ulaşılırdı. Yarmanın içinde akardı dere.

Şirvan'lılar kısa zamanda buraya geldi. Yarmanın bir kıyı tepesinde durup aşağıyı, dereyi seyretti. Uçurumun dibinde, altlarında, döne dolaşa, kıvrılarak akıyordu dere.

Böyle uzaktan, boylu boyunca, böyle de güzeldi dere. Duvaksızdı... Çıplaktı. Dere, dereliğini koruyordu: O denli kar yağmış, aylardan beri o denli kar tutmuş, dağlar, bayırlar, düzlükler, meşe piçleri bile karla örtülmüştü de, dere dereliğini koruyordu, kendisi gibiydi, her zamanki gibiydi. Kışın, karda, dere görünümü güzelliği işte bu çıplaklıktaydı: Bembeyaz dağların, bembeyaz bir varmanın arasında, öz renginde, öz biçiminde akıyordu. Dilediği taşların üstünden atlıyor, çağlıyor, köpürüyor, kıvrılıyor, dolaşıyor, dilerse küçük göl-cüklere yayılıyordu. Bütün bu beyaz-

---

(*) «Zırav», Bingöl dağları yöresinde çok tutulan bir güzellemedir. Yukarı aldığımız ilk iki dizesi değil, ilk dörtlüğe özetle şöyle bir karşılık bulunabilir:

lıkların ortasında, esmer, sırım gibi bir Bingöl geliniydi. Duvaksızdı. Çıplaktı. Ak çarşaflara uzanmış yatıyordu. Şirvanın güveyini şehvetlendirmek için, uzun bacaklarını büküyor, kalçalarını oynatıyor, gerdan kırıyor, göğüslerini köpük köpük titretiyordu.

Yarmanın üstünde durup seyreden köylüler, şimdi yutkunuyor, ağızlarını açıp şaşarak bakıyor, nereden başlıyacağını, nereden girişeceğini düşünüyor, esmer gelini, örgülü uzun saçlı kara kızı nasıl okşayacağını, ona nasıl kıyacağını kestirmeye çalışıyordu.

Şirvan'lılar sâkindi, kendinden emindi, onurluydu. Bir şeyin nasıl tutulup koparılacağını bilirdi. Kendine güvenliydi. Yavaş yavaş, ağır adımlarla yarmadan aşağı inildi. Dere boyunca yürümeye başlandı.

Babam! Essahtan güzeldi bu dere! Kıyıları buz tutmuş, ortalarda kabara köpüre akıyordu. Kimi yerde, birkaç karışlık çağlayanlardan düşerken, katıla katıla gülüp beyaz dişlerini gösteriyor, sonra ciddileşerek gene düzgünce akıyordu. O küçük çağlayanlarda buzdan sarkıtlar vardı. Sarkıtlar güneşte pırıl pırıl parlıyor, Şirvan'lı köylülerin gözünü millermiş gibi parlıyordu.

Dere boyunca, taşların üstünden atlıyarak ağır ağır yürüyordu Şirvanlılar. Yuvarlak sırtlı, minder büyüklüğünde, çelik mavisi, beyaz damarlı taşlardı bunlar. Taşların üstünden sıçramak kolaydı, ama yabanıl söğütler ikide bir Şirvan'lıların karşısına çıkıyor geçit vermiyordu.

Melo kızıyordu yabanıl söğütlere. Söyleniyordu:

«Lo, bu da ağaç mı lo? Yaksan yakılmaz, satsan satılmaz, kerestesi çıkmaz, işte böle yol keser!...»

Melo'nun kızdığı kadar vardı. Yabanıl söğütler, ağaçların hipi'sidir Saçlarını hiç taramaz, cadı gibidir. Kalın bir gövdeden birdenbire incecik, sivri dallar, uzun çubuklar fışkırmış, sözümona dallanmıştır. Gövdeleri de biçimsizdir, güdüktür, eni boyu birdir. Kamburu çıkmış, şişman bir kocakarıya benzer.

Bu ağaçları, bu vahşi, işe yaramaz, çirkin ağaçları kimse sevmezdi. Ama onlar dereyi sever ve derenin güzelliğinden yana asalak geçinip giderlerdi...

Sonunda, balık tutulacak yere geldi Şirvan'lılar. Yirmi adım genişliğinde bir dere gölüydü burası. Derin değildi. Osla olsa üç karış. Biraz yaklaşınca gölün dibindeki renkli çakıltaşları görünüyordu.

«Şişşşşt! Yaklaşma lo! Yaklaşma!.»

Gölgelerden, insan suretlerinden balıklar ürker, kaçışırdı. Hiç ses etmemeli, baskını birden vermeli, birden saldırmalıydı. N'edelim, biraz kabaca olacaktı bu iş, ama Doğu'da herşey kabaca yapılırdı. Kararlı ve sert...

Dere, Hüso'nun anlattığı gibi, gerçekten balık doluydu. Balıklar suda oynaşıyor, suyun yüzüne sıçrıyordu. Ayazda onlar da mutluydu.

Şirvan'lılar, derenin uzağındaki çalılıklarda şalvarlarını çıkarttılar. beyaz tumanların paçalarını sıvayıp beklediler. Çıt çıkarmıyorlardı. Hepsi birden dere gölüne gözünü dikmişti. Dere gölünde ışınlar suyun üstüne yayılıyor, gölün yüzeyi kalaylanmış bir tepsi gibi parlıyordu. Sıçra-

yan balıklar, bu kalaylı yüzeyi fıkırdatıyordu.

Sonra birdenbire saldırdılar dereye! Uzun sırıkların ucuna takılı tahralarını dereye vura vura saldırdılar. Göl köpürdü, allak bullak oldu göl. İnsanlar, balıklar, sular, taşlar, demir tokurtuları ve çığlıklar bir birine karıştı.

Örgülü uzun saçlı, kara bir kızoğlankızdı dere, gerdeğe girdi.

Olgun, sulu bir şeftaliydi: Isırıldı.

Şirvan'lılar, tahralı sırıklarını kaldırıp kaldırıp vuruyordu. Önüne gelen, patlatıyordu tahrasını. Balıklar neye uğradığını şaşırmıştı. Kim vurduya gidiyordu balıklar. Melo'nun, Heko'nun, Hüso'nun, Ehmo'nun vurduğuna...

Saldırıyor, vuruyor ve bağırıyorlardı:

«İtiya itiya!»

«Uca uca uca!»

«Tepiş ha tepiş!»

«Piriyet!»

İnsanlarla dere göğüs göğüse bir savaşa girmişti. Derenin kucaklamasına bakılırsa, savaş denemezdi buna. Şirvanlılar dereyi altına almış, durmadan okşuyor, seviyordu. Dere, çılgın gibi sevişiyordu. Tahralar derenin dibindeki taşlara çarptıkça tokurtular yükseliyor, bu tokurtu, iki çılgın sevdalının çarpışan kemik seslerine benziyordu.

Bir an için bile duraklamıyordu Şirvan'lılar. Sırıkları kaldırıp patlatırken, bir yandan da parçalanan balıkları, karnı deşilen, kafası kopan, etleri yırtılan balıkları sudan kapıp kıyıya fırlatıyorlardı. Bunu öyle çabuk, kendiliğinden, bilinçle yapıyorlardı ki, «sevda» da denemezdi buna. Takır takır işleyen mekanik bir çalışma, bir makina, bir motor, dev gibi bir dizel motoruydu bu. Hayır! Dizel motorundan da güzel, insanların toplanarak merakla seyredeceği, tokurtusuna, harıltısına aldırmaksızın saatlarca seyredeceği bir buldozerden de güzeldi: Hiçbir makinanın pistonu, tahralı sırığı kaldırıp vuran bir Şirvan'lının pazısından daha bilinçli işleyemezdi...

Sonra, tokurtular azaldı. Şirvanlılar üçer beşer çıkmaya başladı dereden. Sırsıklamdılar. Tumanlarından sular akıyordu. Saçlarından, kulaklarından sular sızıyordu. Hiçbiri aldırmıyordu bu ıslaklığa, ayazda olduklarına bile. Ayaz güzel birşeydi. Ayaz, keskin soğuk demek değildi. Ayaz, kış çalışması demekti. Ürettikçe ısınmak demekti.

Kim üşürdü ayazda?

Derenin kıyısı çırpınan yüzlerce balıkla dolmuştu. Balıkların hemen hicbiri tam ölmemişti. Kimisi sıçrayıp debeleniyor, kimisi kıvranıp kasılıyordu.

Melo gene «Zıraya» ı söylemeye basladı. Bir yandan da oynuyor, ötekilerin elinden tutup oynamaya zorluyor, bir yandan dereye bakıp gülüyordu.

Sonra Melo oyunu bıraktı, oyunculara sezdirmeden uzaklaştı, gerildi tos vuracak boğalar gibi gerildi, kostura koştura saldırdı oyunculara. Ve bir güreştir, boğuşmadır başladı. Kıran kırana, acımasız şamarlı, Şirvan erkeklerinin hep birlikte katıldığı bir güreş...

Güreşiyor, ısınıyor, gülüyorlardı. Aslında, dereye nisbet veriyorlardı. Çünkü bu bir erkek şımarıklığıydı Derenin işi bitmişti ya şimdilik, bas-

ka işlere geçilebilirdi. Şirvan'lılar yorulmak bilmiyordu, dere görmeliydi! Oyunu bırakıp güreşe geçiyor, güreşi bırakıp bağırmaya duruyorlardı. Gırtlaklarını yırtarcasına, «ho hoooooo» diye haykırıyorlardı.

«Luri luri luri!»

«Laheyloooooo!»

Şimdi herkes Melo'ya kızıyordu. Melo, ayazın gülüydü. Melo bağırdıkça ötekiler onu susturmaya çalışıyor, tokat atıyorlardı.

«Lo Melo! Sen tavuk kibi bangırıysen!»

Melo inadına, sesini incelterek, cıyak cıyak bağırıyordu.

«Bangırma lo eyle!»

Hepsinin yüzüne bakarak, inadına bağırıyordu Melo.

Ve birden sustu Melo. Taş kesildi. Karşı tepeye bakıyordu. Bacaklarını açıp öylece durmuş, bakıyordu.

Ötekiler de baktı.

Karşı tepeden beş adam iniyordu dereye doğru.

Melo üşümeye başlamıştı. Zangır zangır titriyordu.

Hepsi birden titremeye başladı.

Kimdi bu adamlar? Şer miydi, hayır mıydı? Ne için geliyorlardı?

Melo dişlerinin arasından konuştu:

«Herhâl, Şih'ın adamları!.»

Ötekiler ses çıkarmadı. Başlarını öne eğdi.

Titriyorlardı.

«Şıh Efendimiz kendi gelecek değil! Tabii ki adamları.» dedi Melo...

Hepsi birden dikkatle yamaca baktı. Şıh'ın adamlarını tanımaya çalıştı. Adamlar uzaktaydı. Karda, yokuş aşağı yürüyüşlerinden, kim olduklarını henüz belli değildi. Lâkin, korkulan başa gelirdi! Şıh'ın adamları olmalıydı bunlar: Ayazda, bazı günler, Şıh Efendi'nin canı balık çeker, adamlarını dere köylerine gönderip çuvalla balık getirtirdi.

«Yoksa ki gelenler kim ola?» diye bir daha mırıldandı Melo.

Kimse cevap vermedi. «Kim ola? Kim ola? Şıh Efendinin kendisi değil!...»

Melo hem titriyor, hem düşünüyordu:

«Lo, kim gelir bu kışta bu köye lo? Şıh'ın adamları değil de kim?»

Sorusunun doğruluğuna kendisini inandırmak için bir daha soruyordu:

«Eyle değil? Eyle değil? Kim gelir!»

Cevap veriyordu içinden:

«He valla! Şıh'ın adamları gelir!»

Şirvan'lılar zangır zangır titriyordu.

Derenin yüzeyi kalaylanmış gibi parlıyordu.

İçi gidiyordu Şirvan'lıların. İçleri üzülüyordu. Belki, balıkları köye götüremiveceklerdi. Köyde, hep birlikte, bayramlardaki gibi şakalaşarak yiyemiyeceklerdi...

Hiçbiri kıpırdamıyordu yerinden. Eğer gelenler Şıh'ın adamlarıysa, balıkları çuvallara doldurup kaçmak için çok geç kalmışlardı: Adamlar bunu görürdü. Şıh Efendiden kaçılmazdı...

Melo bütün bunları düşündü... Yamaçtan inen adamlara artık bakmak istemiyordu. Olan olmuştu. Şıh'ın adamlarıysa Şıh'ın adamları! Korkarı bin ölür, korkmayan bir ölürdü!...

Dereye bakıyordu şimdi Melo.

Derenin yüzeyi kalaylanmış gibi parlıyordu.

Melo birşeyler yapmak istiyordu...

Ve herkes biliyordu ki, hiçbirşey yapılamazdı. Kuzu kuzu beklemek gerekti.

Melo boyna dereye bakıyor, baktıkça gözü buğulanıyordu.

Sonra Melo, ayağının dibinde debelenen balığı gördü.

Heyecanlandı Melo. Deli gibi sevindi, ama sevincini belli etmedi.

Şıh'ın adamları bu balığı göremezdi. İşte buna sevindi Melo. Bu balığa istediğini yapardı Melo. Dilerse cebine sokar, dilerse Filito'ya verir, dilerse Şıh'ın adamlarına bırakırdı.

Yamaçtaki adamlara artık bakmıyordu Melo. Bu balığı ne yapmalıydı?

Dereye baktı Melo.

Derenin yüzeyi kalaylanmış gibi parlıyordu.

Melo karar verdi, gülümsedi ve ayağının ucuyla dereye itti balığı.

«Cup» diye bir ses geldi dereden. Balığın düştüğü yerden halka halka dalgacıklar belirdi, yayıldı, derenin kalaylanmış yüzeyini güldürdü.

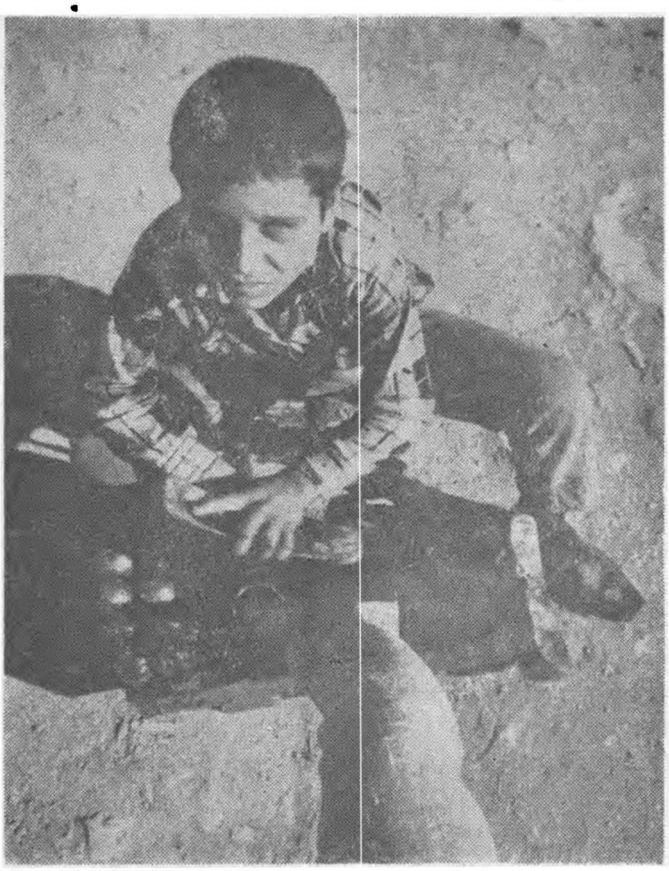

NİKOLA VAPTSAROV

haydut şarkısı

Türkçesi: Mehmet Ergün

dağ yellerine karışıyor yapraklar
taşıyarak yüreğimizin hüznünü
akıyorlar düzlere doğru
yükseliyor yüreklerden hasret dumanı
bitimsiz bir türkü oluyor dudaklarında dulluk
geride koduğumuz karılarımızın
silâhlara ses verdiğimiz pirin'e
mıhlanıyor güneşe doymamış gözleri

karanlık geceler mi usandırmadı bizi
acı haberler mi gelmedi kulağımıza
ayrılık yelleri mi esmedi apansız
düşmedi mi bir yaprağı kan ağacımızın

çalı çırpı üstüne serdik yataklarımızı
bataklıklarda sabahladık
ve uykuya hasret gün doğdu üstümüze
uçan kuşlar
ve taştan yastıklar haber getirdi yarınlardan

çoktan çöktü evlerin çatıları
tarlalara yaslandı mor - pembe karamuklar
hasret kaldı güneşlere bebeler
hasret kaldı türkülere dudaklar
dövüş bu nedenle yılmadan
selâm durarak yıldızlara
ve aklında olsun unutma
özgürlük savaşlarında düşer daima
yiğitler
ve namuslu vatanseverler

bahar

ey ak gelinliği içinde salınan
künyeme adını kazıp
ışıklı yarınlara yol gösteren
duvağı telli bahar
bilirim
düşlerde ve masalarda ancak
benzerin bulunur senin
ve şimdi
akıp gidiyorsun dağlara doğru
öpücük alıp uzun kavaklardan

ey uykumda üstüme gülsuyu döküp
yüreğimi harlayan bahar
ilk ışıkları arasında günün
ateş saça saça şöyle dört yana
güvercinlerin gagalarında
tufanlı olur gelişin bilirim
bilirim sende açacaktır umutlar
sende onanacaktır kanlı yaralar
özgürce ötüşüp ekinliklerinde
süzüle süzüle uçacak kuşlar
rahata erecek insanlar sende
bağrında kardeşlik bulacak onlar

ey ıssız meydanlara hayat veren
süt akıtan kurumuş memelerden
ağlayan bebelerin yüzünü güldüren
gelinliği ak
duvağı telli baharım benim
ilk coşkunu görmektir bütün dileğim
ötesi önemli değil yeter ki
doya doya içip de güneşini
barikatlarında yiğitçe öleyim

kronik

bayer'de yeni bir gaz bulunmuş
bizim için
is bağlamış göğsümüzü kemirecek bu gaz
soluğumuzu keserek
durdurmaya çalışacak
volkan gibi püsküren yüreğimizi

vikers'te yapılan şu mitralyöz namluları
dakikada altıyüz kurşun yağdıracak üzerimize
ve delik deşik edecek çelik başlarımızı

gerçek de olsa bütün bunlar
umursanmayacak şeylerdir nihayetinde
zaten yaşamak dediğin bizim için
gez göz arası bir yerde değil mi kardeşler

yürüyün derim bu nedenle
ayaklarınız eğri basmadan ama
erkek gibi
dimdik
yürüyün kulak asmadan karanlıklara
ve saygıyla eğilin önünde çağımızın
hıçkırıksız
ve sessiz

korkmayın çocuklar

gün kavuşmadan düşüyorsunuz yollara
henüz türküye durmamış oluyor kuşlar
çiğler ışıldamıyor gün ışığında
ve gece yarısı döndüğünüzde
çoktan susmuş oluyor kuşlar
kulaklarınız hasret türküye bunun için

çok çalışıyorsunuz
gün boyu ter döküyorsunuz fabrikalarda
kazma sallıyorsunuz ömrünüze maden kuyularında
ama ne geçiyor elinize
ekmeğiniz yetişmiyor çocuklar

buruşmuş bütün gün ağlamaktan yüzleriniz
çökmüşünüz bir bir
gençlik nedir sevda nedir bilmeden
hele gözleriniz
öyle iri
öyle üzgün
ve bakıyor gözleriniz
korku salarak yüreklere
haykırarak çığlık çığlık
inleterek karanlıkları
ekmek ekmek ekmek diye

dinleyin çocuklar
dinleyin yavrularım
sanmayın ki farklıydı dün
bugünün aynısıydı o da eminim
ve benim yiyeceğim olmadığından
imkânsızlık yüzünden sizi
yiyecekle değil
inançla besleyeceğim

gün gelecek
boyun eğecek onlar da buyruklarımıza
suların önüne
beton setleri çekecek biziz
önlerinde durup
gem vuracağız ağızlarına
ve diyeceğiz ki
«böyle akacaksınız bundan böyle»
ve öyle akacaklar
göreceksiniz

bol olacak ekmeğimiz o zaman
ekmeğimiz bol
sevinç dolacak gözlerinize
ışıl ışıl parıldayacaklar
bende varsa sende de olacak ekmek
ve sende varsa eğer
herkeste bulunacak

çok daha güzel olacak o zaman hayat
ve bugünün küfü - pası
uzak olacak bizden
şarkı söyleyeceğiz yek vücut
inleyecek şarkılarımızla iş yerleri
ve şarkılarımız
insanı yüceltecek daima

ve eğer ihtiyarlarsam o ana kadar
penceremden seyredeceğim ufuklara karışan yolları
hayran olacağım işten dönüşünüze
sağlam ve dinç olacaksınız hepiniz
dudaklarınızdaki bitimsiz türküler
yağmur yağmur yüreğime akacak
ve fısıldayacağım hafifçe
«dünya ne kadar güzel
ne kadar doyumsuz hayat»

oysa bugün ekmeğiniz kıt
memeleri kuru analarınızın
ve ne ağlamakta yarar var
ne de döğünmekte
akıntıya kürek çekmek her biri

boğuyor dehşetli bir hüzün beni
gizlidir içinde
acısı ve üzüntüsü günümüzün
artık nokta koymalıyız bugünlere
bu kadarı da fazla artık
ve var gücümle sesleniyorum size
korkmayın çocuklar
yarınki günlerden asla.

aydın ateşcinin şarkısı

gecenin karanlığında raylar
tarklıyor uykulu uykulu
yorgunluktan
ağrı sızı içinde mafsallar
belli belirsiz bir uğultu kulaklarda
belki bir ağıt
belki de bir destan başlangıcı
üzülebilir belki de biri bu an
ve diyebilir elinde olmadan
«bekleyemiyorum»
hayır bekliyorum
beni bekliyor dünya

sanmayın boş yere kendimi feda ettiğimi
bellidir hayattaki yerim
namusluca yaşayıp
bir işçi gibi düşeceğim.
ekmek ve özgürlük savaşımızda

MEHMET ARICAN

ve paris niçin düşer

Tessat gibi oportünistler, Viard gibi uzlaşmacı sosyalistler, Bretuel gibi faşistler, Picart gibi generaller, ve Montigny gibi sanayiciler devletler politikasına hâkim olduğu sürece Parisler her zaman düşecektir!

Tarih, zulüm ve baskı rejimlerine karşı direnişlerle, ama teslimiyetlerle de doludur. Ve tarih, bir yerde, zulümlerin, satılmışlıkların ağıdı; direnişlerin destanıdır. Ve, «PARİS DÜŞERKEN», güçlü sanılanların zayıflıklarının, ve zayıf kabul edilenlerin güçlülüğünün sergilendiği bir belge romandır.

«— Bunlar insan mı Michaud?»

«— Hayır. Faşist bunlar... Ama mutluluk gelecek Denise, hem de koskoca bir mutluluk... İnanmıyor musun yoksa bana? İyicene kafana koy şunu, biz yeneceğiz... Çok basit bir şey bu. Gündüz gecenin arkasından gelir... İlkbahar kışın arkasından... Ne adamlarımız var bir bilsen. Hepsi canını vermeye hazır. Ya onlar kim buna karşılık? Bir haydut sürüsü... Ya da bir soysuz alayı... Kaçınılmaz şekilde yeneceğiz, Denise. yenmeye mahkumuz biz. Yeneceğiz ve mutluluk gelecek!...»

Yıllar Hitler Nazilerinin Paris'i işgal ettiği yıllardır. Paris sanki sessizce yapılmış bir satış işleminin sonucu olarak, sessizce teslim edilmiştir Hitler'e. Paris modern barbarların ayaklarının altına atılmıştır. Devrimlerin beşiği Paris, 1789'larda çağ açan, 1848'lerde barikatlar kuran, 1871'i dünya devrim tarihine armağan eden Paris, Hitler'e kurban verilmiştir.

Paris teslim edilmiştir doğru. Ama, teslim alınan sadece Paris'in evleri ve caddeleridir. Yurtsever Parisliler, ne sağcısıyla ne de solcusuyla teslim olmuştur.

Baştaki tırnak içinde geçen konuşmalar, İlya Ehrenburg'un «Paris Düşerken» isimli kitabından alınmıştır ki konumuz da zaten bu kitap. **«Paris Düşerken»** i okurken, zamanın bir dediği bir dediğini tutmayan politikacıları, bile

bile vatan satıcıları, örsle çekiç arasında salınan kararsızların bunalımları, büyük bilinen kişilerin pısırık ve edilgen iç dünyaları ve zamanın politikacılarının ihaneti önümüzde resmi geçit yapıyor.

İş çevrelerinin politik eylemleri nasıl denetleyip kendi çıkarları doğrultusunda kanalize ettiği, seçenin halk olmasına karşın kimlerin seçtirdiği, hükümetleri kimlerin kurup kimlerin devirdiği ustalıkla belirtiliyor. Üst kademedeki kişileri konu eden roman (hepsi gerçek kişiler, hem de isimleriyle) ancak bu derece başarılı olurdu. Katı gerçeklikle uygusallık ancak bu derece güçlü bir şekilde bağdaştırılabilirdi.

Şavaş yıllarında antifaşist ve milliyetçi bir tutum takınan ve bir yerden sonra namuslu bir sanayici olan Dessere. savaş öncesinde ve Halk Cephesi Hükûmeti yıllarında «...desteklemese bir hükümetin bir ay bile iş başında kalabilmesine imkân» olmayan bu uçak fabrikatörü, faşizme karşıt bir tutum takınınca, unufak olmuş, kurtuluşu, intiharda bulmuştur. Kurdun, yara görünce yavrusunu da yemesi gibi, kapitalizmin özgül kanunları Dessére'yi de yok etmiştir.

Kitap, daha çok Halk Cephesinin eleştirisi üzerine kurulmuştur. Gelişi güzel yapılan ittifakların yarardan çok zarar getireceği gösterilmiştir. Sosyalistlerin kaypaklıkları, radikallerin iki yüzlülükleri, işçi sınıfına ve halka değil kapitalizme ve faşizme yaramıştır.

Biraz daha kitaptan bölümler aktarmaya devam edelim.

«Dessere... pamuğun ve çinkonun fiatını ya da bir bakanın kaça satın alınabileceğini bilir...»

«— Propoğanda kampanyasına giriştin mi? (Dessére)

«— İlk toplantı cumartesi... Bu gece gidiyorum. (Tessat)

«— Öyleyse her şey yolunda.

«— Nasıl yâni?

«— Çok basit.. Halk Cephesini savunacaksın...

«— Bu, Tessat'ın kanına dokunmuştu...

«— Asla!. Seçilmemeyi, perişan olmayı bile göze alırım, ihanet etmem... Blum, sahtekâr, adı bile Fransız olmayan bir sülük... Hele Viard. Hitler'in gözü önünde utanmadan silâhsızlanma diyor... Viard ki...

«— Gevezenin biridir... onu bakan yaparsın, hemen uslanır.»

Ve Tessat teslim olmuştur en sonunda, Halk Cephesinden parlementoya girmiştir.

Dessére, satın aldığı gazeteci Joliot'a şunlar söylüyor:

«— Boşver yahu! Mitingte değiliz, iş konuşuyoruz, siz iri sözler istiyorsunuz. Kolay. Ne diyorum ben? Halk Cephesi kazanmalı. Fransa'nın çıkarları bunu gerektiriyor. Yoksa devrim gelecek. Delik açıp hava aldırmazsan kazan patlar... Viard'a cephe alırsak tehlikeli olur. O zaman arslan gibi kükreyecek. Oysa herife bir bakanlık verdin mi arslanlığı falan unutur, koyun gibi melemeğe başlar.»

Son sözümüz şu: Her düşünen kişinin okuması gereken bir kitap.

kısa.... kısa....

□ Süleyman Nebioğlu arkadaşımız, bir süre için, sorumlu yönetmenlik görevinden ayrıldı. Yeni Adımlar'a, kuruluşundan bugüne kadar yararlı çalışmalarından ötürü kendisine teşekkür ederiz.

□ Süleyman Nebioğlu'nun Fransızca'dan çevirdiği Maksim Gorki'nin **Çocukluğum** adlı ünlü romanı yayınlandı. Nebioğlu, şimdi de Maksim Gorki'nin öbür romanları üzerinde çalışıyor.

□ İstanbul 2. Nolu Sıkıyönetim Mahkemesince yargıç Akdemir Akmut'a hakaret ettiği iddiasıyla 9 ay hapis cezasına çarptırılan Av Faik Muzaffer Amaç, son sözünü soran yargıça şöyle demiştir: «İstanbul Barosu'nun bu davayı benimseyip beni bizzat Baroca savunma kararı vermesi üzerine anlaşılmaktadır ki, bu davada sanık sandalyesine oturan Faik Muzaffer Amaç değildir. Sanık sandalyesinde bizzat savunma makamı oturmaktadır. Ben şahsen bu yüce makamı savunmaya kendimi yetkili görmüyorum. Bu makam ancak, Baro'nun tayin ettiği avukat tarafından savunulabilir. »

□ Mimarlar Odası Sekreteri Güven Birkan, Cumhurbaşkanına, Başbakana, Adalet Bakanına ve İçişleri Bakanına çektiği telgrafta: «Hatice Alankuş isimli genç meslekdaşımız, yargılanmak üzere tutuklu bulunduğu bir sırada ölmüştür. Meslekdaşımın ölüm nedeninin resmen açıklanmasını ve tutukevdekilerin sağlık ve hayatlarının teminatı için gerekli tedbirlerin alınmasını dileriz.» diyerek ölüm nedeninin açıklanmasını istemiştir.

□ Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Kürsüsü üyeliğinden istifa eden Prof. Faruk Erem, ilginç dilekçesinde ,istifasının sebeplerini şöyle dile getirmektedir:

«Politik nedenlerle üniversiteden özerklik gaspedilmiştir. Özerk olmayan üniversitede göreve, yıllarca bunun karşıtını, hatta diğer bazı kuruluşlara da tanınmasını savunmuş olmakla düşünce ve fikir özgürlüğünü kabul ve göreve devamdaki çelişmeyi,

kendi vicdanıma —çok düşündüm— yediremedim.

Özerkliğin üniversiteye iadesi için gerekli çabayı denemek kararındayım. Bunun kadroda kalarak başarılması olanağına inanmadım. Bu nedenle kırk yıl emek verdiğim, Türk ulusunun hukukçu, avukat, öğretim üyesi kuşağında, en azından üçte ikisi üzerinde sahip olmakla övündüğüm «öğretmenlik» hakkının bilinci ve sorumluluğu içinde —kendilerinden beni affetmelerini niyaz ederek— istifamı, siz, sayın dekanımıza sunuyorum.

Yeni kanunla üniversiteler için korkunç bir dönem başlayacaktır. Yürütmenin yetkisi aklın alamayacağı kadar geniştir. Ders verirken omuzbaşımızda denetimin gölgesini görmenin ne olduğunu, biz kıdemliler, yaşadık, Siz genç kuşaklar ne demek olduğunu sadece tahmin edebilirsiniz. Kimse başkasının duyduğu fikirsel acıyı, yaşamadıktan sonra duyamaz. Hocamın, rahmetli Baha Kantar'ın, fikirce tutsaklık anlamında bir telkin için, evine kadar gelen, bir Millî Eğitim Bakanını —tesadüfen ben de hazır bulunuyordum— nasıl kovduğunu hatırlıyorum.

Her birini, öğrenciliğinden asistanlığa, doçentliğe, profesörlüğe kadar tek tek izlediğim fakültemiz öğretim üyesi ve yardımcılarına, en iyi dileklerimi sunarsanız minettarınız olurum, aziz dekanım.»

☐ Askerî Yargıtay 2. Dairesi'nin yasaklanan kitaplarla ilgili önemli kararını aynen yayımlıyoruz.

Askerî Yargıtay'ın 1973/144 esas ve 1973/143 karar numaralı hükmünde, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının 1971/5 sayılı emirlerine aykırı hareket edip yasak kitap bulunduran sanık hakkında İstanbul 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı incelenmiş ve sanık vekili Avukat Müşir Kaya Canpolat'ın itirazları gözönüne alınarak mahkûmiyet kararının bozulmasına karar verilmiştir.

Gereği düşünüldü:

16.2.973 tarihinde sanığın sahibi bulunduğu ANT (Yöntem) yayınevinde yapılan aramada dosyanın 7 sırasında mevcut listede adı geçen ve muhtelif tarihlerde mahkemelerce yasaklanan kitapların geçtiği dosya kapsamı ile sabit ise de, Askerî Yargıtay Daireleri ve Askerî Mahkemeleri bağlayıcı nitelikteki Askerî Yargıtay Daireler Kurulu'nun 22.10.1971 gün ve 1971/19-77 sayılı görüşleri ile; Sıkıyönetim Komutanlıklarınca mahkeme kararları ile yasak kitap, broşür ve sair benzeri yayınlar üzerinde, konutta ve satış yerlerinde bulundurma, yayma ve satma yasağının konması, 1402 sayılı kanunun 3. maddesinin C bendine göre Sıkıyönetim Komutanlıklarına tanınan bir yetki olduğu, ancak bu şekilde verilen emirlere aykırı hareketin 1402 sayılı kanunun 16. maddesi gereğince cezalandırılabilmesi için:

1) Toplattırılmasına karar verilen veya yasaklanan basılmış eserlerin, bilinmesini sağlayacak şekilde (eserin isminin, yazar ve eser Türkçeye

çevrilmiş ise tercüme edenin) açıklanması,

2) Yasaklanmış basılı eserlerin (teslim edileceği makam, yer ve süresi ile maliyet bedellerinin ödenme şekil ve şartlarının Sıkıyönetim komutanı emrinde belirtilmiş olması) gibi şartların tahakkuku kabul edilmiş bulunmaktadır.

Hüküm mahkemesince sanığın suç teşkil eden eylemi dosyanın (10) sırasında mevcut İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının 28.4.1971 gün ve 1971/5 sayılı bildirilerine dayandırıldığına, bildiride ise; yukarıda tarih ve numarası yazılı Daireler Kurulu görüşünün öngördüğü şartların mevcut olmamasına binaen, oluşmayan suçtan beraat kararı verilmesi gerekirken mahkûmiyetine hükmedilmesi kanuna aykırı görüldüğünden 353 sayılı kanunun 221. maddesi gereğince hükmün itirazen bozulmasına,

Sanık vekilinin diğer temyiz sebeplerinin şimdilik incelenmesine mahal olmadığından OYBİRLİĞİ ile ve tebliğatnameye uygun olarak 14.6.973 tarihinde karar verildi.

☐ Bu sayı **Hatırladıklarımız** bölümünde **A. Kadir** ustamız yer alıyor. Hatırladıklarımıza seçtiğimiz üç şiir, A. Kadir'in Kırşehir'de sürgündeyken yazdığı şiirlerdendir.

☐ Dergimizdeki yazılarıyla sanat çevrelerinde geniş bir ilgi uyandıran arkadaşımız Mehmet Ergün, 1935 yılında Trabzon'un Maçka kasabasına bağlı Kapuköy'de doğmuştur. Yoksul bir köylü ailedendir, ve Boğaziçi Üniversitesinin mühendislik bölümünde öğrenim görmektedir. Mehmet Ergün hakkında bilgi edinmek isteyenlere duyurulur.

☐ Önümüzdeki sayı, Mehmet Ergün'ün **«1908 Hareketinin Niteliği»** adlı önemli bir incelemesini okuyacaksınız.

☐ Geçen sayıda, Suphi Kenan Demirci'nin «Şiir yaz göş yaşı değil» (sayfa 52) adlı şiirinin son dizesi çıkmamıştı. Okuyuculardan özür dileriz. **«bedrettin ol pir sultan ol köroğlu ol»** dizesinin altına, **«bahariye caddesinin gülü olma»** dizesi eklenecektir.

(Yeni Adımlar okuyucuları bu listeden beğendikleri kitapları % 25 indirimli olarak sağlayabilirler. Kitap istekleri için, YÜCEL YAYIN DAĞITIM P.K. 401, İSTANBUL adresine yazılmalıdır. Yüz lirayı aşan siparişler ödemeli olarak postalanır. Yüz liradan az siparişler için tutarı kadar posta pulu gönderip istekte bulununuz. Posta masrafı tarafımızdan karşılanır.)

A. Kadir
DİLDEN DİLE 5 lira

A. Kadir
BUGÜNÜN DİLİYLE HAYYAM 6 lira

A. Kadir
BUGÜNÜN DİLİYLE TEVFİK FİKRET 6 lira

A. Kadir
MUTLU OLMAK VARKEN 8 lira

Berthold Brecht
HALKIN EKMEĞI 10 lira

A. Kadir
DÜNYA HALK VE DEMOKRASİ ŞİİRLERİ 15 lira

A. Kadir
VİETNAM ŞİİRİ 10 lira

Metin İlkin
NÖBET, 2. basım 10 lira

Metin İlkin
ZOR ZAMAN 6 lira

Süreyya Berfe
SAVRULAN 5 lira

İlya Ehrenburg
PARİS DÜŞERKEN, cilt 1 20 lira

İlya Ehrenburg
PARİŞ DÜŞERKEN, cilt 2 20 lira

Howard Fast
HALK SAVAŞÇILARI 10 lira

Adnan Özyalçıner
YAĞMA (TDK Ödülü) 10 lira

Nikola Ostrovski
VE ÇELİĞE SU VERİLDİ 20 lira

Jack London
VAHŞETİN ÇAĞRISI 10 lira

Yakovos Kambanellis
FAŞİMİN PENÇESİNDE 15 lira

Kemal Özer
KAVGANIN YÜREĞİ 5 lira

Aydın Hatipoğlu
HOYRAT 6 lira

Truman Nelson
ANALARIN İŞKENCESİ 10 lira

Nihat Behram
HAYATIMIZ ÜSTÜNE ŞİİRLER 6 lira

Metin İlkin
YARIN İÇİN/SELAM OLSUN 10 lira

Çernişevski
NASIL YAPMALI 2. cilt 40 lira

Leonid Andreyev
YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ 10 lira

P. Nikitin
EKONOMİ POLİTİĞİN İLKELERİ 15 lira

Namık Behramoğlu
MEZARDA YAŞAYANLAR 7.50

Jorge Amado
SONSUZ TOPRAKLAR 20 lira

Tahavi Antanov
BORAN 15 lira

Ercümend Behzad
MAU MAU 2. basım 6 lira

Kemal Bekir
FATMANIMIN ERİK AĞACI 6 lira

Nazım Hikmet
SON ŞİİRLERİ, 3 basım 15 lira

Hüseyin Avni Şanda
REAYA VE KÖYLÜ 8 lira

Michael Harrington
AMERİKADAKİ SEFALET 10 lira

Ahmet Angın
AMERİKAN KOMÜNİST PARTİSİ 7.75

B. Traven
İSYAN, 4. basım 15 lira
GECE ZİYARETÇİSİ 15 lira
ALTINA HCUM 15 lira

Georgi Karaslavof
HAYATA DÖNÜŞ 15 lira
SEVDA GELİN, 3. basım 15 lira

Vera Panova
ÇOCUK 10 lira
İKİ KIZ 10 lira

Max Frisch
CEZAEVİ GÜNLERİ, 2. basım 25 lira

Zaharia Stancu
ÇIPLAK AYAKLAR 25 lira

Stoyan Daskolof
BÜYÜK MÜCADELE, 2. basım 25 lira

Boris Polevoy
İNSANLIK UĞRUNA 3. basım 25 lira

A. Sienkiewicz
DEMİR VE ATEŞ 25 lira

Viktor Hügo
İDAM MAHKUMUNUN SON GÜNÜ 10 lira

Robert Merle
HAFTA SONU 15 lira

Roy Mac Gregor-Hastie
BİR KIZIL «BARBAR» 15 lira

Dominique Lapierre
YASIMI TUTACAKSIN 20 lira

Howard Fast
SACCO İLE VANZETTİ'NİN ÇİLESİ 10 lira

Jack London
DEMİR ÖKÇE, 6. basım 12.50

OSTROVSKİ

ve çeliğe su verildi

Eksiksiz bütün dünya dillerinde durmaksızın yeni basımları yapılan bu roman ülkemizde de hak ettiği ilgiyi gördü. Nikola Ostrovski, bu ünlü romanında dört yıl süren dişediş bir içsavaşı ve bu savaş boyunca çekilen insanüstü acıları ve çağımızın en büyük devriminin kökleşmesini sağlayan akıl almaz fedakârlıkları, kendi trajik serüveninin aynasından duru bir destan havası içinde yansıtmaktadır.

YÜCEL YAYINLARI

P.K. 401, İstanbul

AYLIK SİNEMA DERGİSİ

Ağustos sayısı çıktı

- YAPIMCI HÜRREM ERMAN'LA KONUŞMA
- CANNES BİRİNCİSİ JERRY SCHATZBERG VE BERLIN BİRİNCİSİ SATYAJIT RAY ANLATIYORLAR
- TÜRK SİNEMASI ÜSTÜNE İNCELEME, SORUŞTURMA VE KAYNAKLAR
- DOĞU'DAKI ÖĞRENCİLER TÜRK SİNEMASINA BAKIYOR
- GEÇEN SİNEMA MEVSİMİ ÜSTÜNE HALK SORUŞTURMASI
- KISA FİLM KONUSU YARIŞMASI

Sayısı 5, yıllık abonesi 50 TL.

Yazışma adresi P.K. 654 Beyoğlu